

The Project Gutenberg eBook of Seitsemän päivää keskusasemalla, by Johan Kock

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Seitsemän päivää keskusasemalla

Author: Johan Kock

Release date: October 29, 2011 [EBook #37875]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SEITSEMÄN PÄIVÄÄ KESKUSASEMALLA ***

Matti Järvinen, Tapio Riikonen and the Online Distributed Proofreading

Team at <http://www.pgdp.net>

SEITSEMÄN PÄIVÄÄ KESKUSASEMALLA

Kirj.

Johan Kock

Helsingissä 1906,
Kirjapainoyhtiö Valo.

SISÄLLYS:

Johdatus

Miksi ei ollut pelkäämistä, että venäläiset ampuisivat

Helsingin asemasta sodallisessa suhteessa

Kapinan vaara ja sen välttäminen

Virkatoimitukseni lakkopäivinä

Jälkikirjotus

Johdatus.

Oleskelin kaikessa hiljaisuudessa maalla, kolmetoista kilometriä Espoon asemalta olevassa pienessä talossani niinä päivinä, joina Venäjän suuri lakko puhkesi ja yli valtakunnan vyörivänä aaltona alkoi mahtavain, tähän asti vielä jatkuvain tapahtumien sarjan. Uutiset kuohuttivat tunteitani. Kohiseva metsä, lintujen piiperrykset, koko maalainen hiljainen luonto, joka äsken vielä oli niin yltäkylläisesti mieltäni tyydyttänyt, ei nyt enää voinut kysymyksiini mitään vastata. Kuinka oli mahdollista, ettei tämä

kaikkia nukkuneita vapauden tunteita vavahuttava liike vieläkään ollut suomalaisiin tarttunut? — Vaan oliko se ehkä jo tarttunut, oliko vanha synnyinkaupunkini jo ehkä noussut kahleitaan hartioiltaan kalistelemaan, sillä aikaa kuin minä kaikesta tiedottomana täällä yksinäisyydessä kuuntelen sadeveden yksitoikkoista laulua nurkkaränneissä ja kostean männikön syksyistä, nukuttavaa huokumista?

Heitin kuin heitinkin käsistäni kaikki pikku naperrukset ja kauemmin enää malttamatta läksin jalkasin Helsinkiä kohden tepustelevaan. Jospa olisin aavistanut mille matkalle läksin!

Olin maanantai-päivän Helsingissä. Käyskelin rautatietorilla ja keskikaupungilla, katselin liikettä, joka yhä enemmän ja enemmän näytti sähköttävän, kuulostelin ihmisten puheita. Avartunut oli ihmisten rinta, avartunut minunkin rintani.

Rautatietorilla olin myöskin tiistai-päivänä, sinä hetkenä, jona lakko julistettiin. Näin äärettömien ihmisjoukkojen keskellä Matti Kurikan tutun mustan pään. Hän on koulutoverini Helsingin Suomalaisesta Alkeisopistosta. Hän puhui jotakin kansanjoukolle. Kuulin hänen sanovan, kättänsä suunnattoman väkijoukon yli tenhovasti ojentaen:

— Kapakat kaikki kiinni!

Ja sinä hetkenä kaikki ravintolat sulkeutuivat.

— Hyrrät seisomaan!

Ja kaikki tehtaot lakkasivat käynnistä, remmit erottuivat, pyörät pysähtyivät.

Tiistai-iltana läksin liikkeelle kenraalikuvernöörin talolle, jossa sanottiin väkijoukon keskittyvän. Tuskin olin sinne päässyt kuin jouduin todistajaksi siihen suureen "paniikkiin" eli pakokauhun väkijoukossa. Suljetun, Fabianinkadunportin takana sijaitsi näet pihalla joukko kasakoita ja jonkun satunnaisuuden kautta yleisön herkästynyt korva oli kuulevinaan sieltäpäin huudon: Kasakat tulevat! Niinkuin järjetön lammasjoukko syöksyi yleisö pakoon, naisia putosi, olipa näistä tietysti jotkut ottaneet lapsiakin mukaan, väkijoukko painautui rauta-aitausta vastaan, joka erottaa kenraalikuvernöörin talon edustan noin sylvä alempana olevasta kapelli-esplanaadista. Tämä aitaus, kuten kerrotaan, särkyi ja suuri joukko ihmisiä ruhojoutui sen mukana alas, taittaen käsiään, jalkojaan, niskojaan. "Alas senaatti!" huutoon sekaantui nyt surkea valitusten ja voitotusten vikinä. Kadut olivat jo aivan pimeät. Ainoastaan sieltä täältä tuikahtelevat ikkunavalot viskasivat hämärää heijastusta mustien väkijoukkojen yli, jotka suurissa laumoissa liikkuvat keskikaupungilla, epätietoisina, täynnä salaperäisiä aavistuksia, vaistoinsa ohjaamina hallituksen rakennusten ympärillä. Tämmöinen väkijoukko on luottavainen niinkuin lapsi, se liikkuu yöllä joka paikassa, se menee kuin lapsi vaikka kanuunan suun eteen sitä koskettelemaan, se ei epäile, että kukaan sitä aikoo turmella, mutta se on yhtä lapsellinen myös silloin kuin kasakkaparvi lentää sen kimppuun, kiljaisten se syöksyy pakoon ja putoilee toinen toisensa ylitse. Olin silminnäkijänä kuuluisassa senaatintorin katumellakassa, enkä sitä näkyä ole voinut milloinkaan unohtaa. Mutta mitä tänä yönä olikaan tapahtuva! Tänä yönä, jolloin väkijoukot olivat satoja kertoja lukuisimmat, jolloin pimeys on täydellinen ja mielten kuohu ylimmillään!

Näitä ajatellen läksin raskain mielin kotiin. Minä asun jotenkin kaukana keskikaupungilta. Tuskin olin kuitenkaan päässyt kotiin kuin työväen lakkokomitean puolesta saapui lähettinä luokseni S. Hellsten kutsumaan minua komitean jäsenten puheille. Kutsua noudatin viipymättä. Ja jo matkalla minulle täydellisesti selkeni, missä tarkoituksessa minua oli kutsuttu. Sain sittemmin tietää, että minua — herra Kurikan aloitteesta pyydettiin ottamaan haltuuni järjestyksen ylläpitäminen Helsingin kaupungissa lakkopäivien aikana. Minulle tehtiin muutamia kysymyksiä kannastani hetken asemaan nähden. Vastaukseni näyttivät herättäneen luottamusta ja niin minä otin vastaan tämän viran, joka uudestaan antoi käsiini komennus-oikeuden ihmisten yli ja varusti minut vielä paljon suuremmalla vallalla kuin mitä minulla ikinä upseerina oli ollut.

Ratkaisevana hetkenä en kuitenkaan katsonut voivani kieltäytyä tarjottua luottamustointa vastaanottamasta. Se tuntui minusta olevan jonkinlainen kansallisvelvollisuus tämmöisenä välittömän vaaran hetkenä. Pidin asemaa todella äärimmäisiin asti vaarallisena ja kärjistyneenä, enkä silloin olisi ikinä luullut, että olisimme ilman ihmisverta tapahtumien juoksusta suoriutuneet. Mutta kun tuo vastaanottamisen kysymys oli kerran ehdottomasti ratkaistu, täytyy minun tunnustaa, että ryhdyin toimeen mitä suurimmalla mielihyvällä, sillä joskin vakaumus on erottanut minut sotilasammattista, niin onpa minua aina erityisesti vetänyt puoleensa joukkovaistojen seuraaminen ja tutkiminen. Vallankumousten historia on aina ollut lempiaineeni, senvuoksi että se on minulle tarjonnut tilaisuutta niiden syitten tutkimiseen, jotka liikuttavat joukkoja. Minua veti puoleensa edelleen tämän tehtävän suuri vaikeus, se, että se kysyi *kaikkea* tarmoani, *kaikkea* voimaani, *kaikkea* kestävyttäni, *kaikkea* tuota, mikä minussa oli vuosikausia saanut olla käyttämättömänä, nukkuvana.

Ne periaatteet, joita olin aikonut seurata asemassani, olivat: 1) Säilyttää johto ehdottomasti yksin

käsiin. Tämä ei ollut suinkaan mitään vallanhimoa, vaan perustui yksinomaan käsitykseen siitä asemasta, mihin oltiin jouduttu. 2) Pysyä puolueettomana, olla mitään julmuutta tai vääryyttä harjoittamatta, vaan mikäli mahdollista katsoa ihmisten virheitä sormien läpi. Enemmissä tapauksissa on järjestyksen ylläpito vallankumouksien aikana jäänyt onnistumatta senvuoksi, että johto on joutunut joko liian koviin tai päinvastoin liian löyhiin käsiin, jonka tähden se on siirtynyt miehestä mieheen ja alituisesti synnyttänyt epäluottamusta asian yleiseen kulkuun. Oikean keskitien löytämisen pidin sentähden tässä asemassani sekä tärkeimpänä että vaikeimpana tehtävänäni. Sitävastoin ei minua ollenkaan huolestuttanut se seikka, etten ollut milloinkaan hoitanut mitään administratiivista virkaa, sillä tällä toimellani ei ollut mitään yhteyttä minkään hallinnollisen viran kanssa meidän maassamme. Tiesin siis, ettei yhdelläkään kansalaisella voinut olla siinä sen suurempaa kokemusta kuin minulla. Ja siitä asiasta tulin vielä enemmän vakuutetuksi, kun huomasin, että minua muutamilta tahoilta koetettiin saada asemastani syrjäytymään ja antamaan sijaa määrätuille "administratiivisesti kokeneimmille". Ja tämä todisti minun silmissäni, että ihmisillä oli perin väärä käsitys koko toimeni oikeasta laadusta. Sivumennen sanoen: jos sinä hetkenä olisin jollekin toimeni luovuttanut, niin en suinkaan kellekään administratiiviselle virkamiehelle, vaan paljon ennemmin jollekin psykiaterille eli sielutilojen tuntijalle, jolla voi olettaa olevan kykyä arvostelemaan joukkovaistoja ja mielialoja levottomina aikoina.

Heti viran vastaanotettuani näin selvän selvästi, että varsinainen järjestyksen ylläpitäminen kaupungin kaduilla oli tällä hetkellä verrattain vähäpätöinen osa tehtävästäni. Sillä paitsi järjestystä oli minun vastaaminen myös siitä, ettei mitään veren vuodattamista syntyisi. Mutta jos *tämäkin* oli minun tehtäviäni, niin ulottuivat ne paljon laajemmalle kuin poliisimestarin tehtävät, sillä veren vuodatuksen mahdollisuuksien arvaaminen ja niiden hallitseminen edellytti täyttä selkoa asemasta koko sen laajuudessa, se vaati kaikkien lankain tuntemista omassa kädessäni; eikä ainoastaan selko asemasta riittänyt, vaan minun täytyi olla myös sen herrana: minun täytyi eräässä suhteessa olla rajana kaikille niille tunteille ja vaistoille, jotka sinä hetkenä niin erilaisilla yleisön aineksia kuohuttivat.

Ei ollut niinä päivinä lakeja, ei oikeuksia, ei esimiehiä, ei neuvostoja, ei ollut edes aikaa, jota olisi avukseen huutanut. Kaikki täytyi minulla olla yhteen hetkeen ja yhteen päivään keskitettynä, kaikki täytyi yhdestä ainoasta tarmosta tapahtua, yhdessä hetkessä selviytyä ja yhdessä hetkessä jo lentää valmiina käskynä ulos kaupungille.

Semmoinen oli se asema, johon nuo äkkiä muodostuneet olosuhteet olivat minut asettaneet.

Seuraavissa luvuissa tahdon tehdä tiliä siitä, mimmoiseksi itse puolestani käsitin asian yleistä tilaa, joka käsitykseni sitte oli kaikille toimilleni määräävänä.

Miksi ei ollut pelkäämistä, että venäläiset ampuisivat.

Minä olin alusta alkaen vakuutettu, että täällä olevat venäläiset sotavoimat eivät tulisi käyttämään aseita, elleivät suomalaiset suorastaan väkivallalla siihen pakottaisi. Toisessa yhteydessä, osottaessani kuinka Helsinki sodallisessa suhteessa todellisuudessa ilman vähintäkään epäilemistä, aivan ehdottomasti ja täydellisesti oli venäläisten vallassa, — olen osottanut kuinka onnetonta sellaiseen tilaan joutuminen olisi ollut suomalaisten kannalta katsottuna, — kuinka se olisi ollut samaa kuin joukottainen itsemurha. Oli siis käytettävä kaikki keinot ettei mielten kuohun aikana mitään sattuisi, joka pakottaisi venäläisiä luopumaan passiivisesta kannastaan. Se ei ollut niin helppoa kuin nyt saattaa näyttää, sillä yleisesti pelättiin ja yhteen aikaan ihan varmasti odotettiin pommitusta hetki hetkeltä yhä pingoittuvassa jännityksessä. Kiihtyneitä lähetystöjä juoksi kenraalikuvernöörin ja venäläisten sotapäälliköiden luona hermostumassa ja hermostuttamassa — hermostumassa, koska he kuitenkin eivät voineet saada muuta varmuutta kun suullisia vakuutuksia, että aseisiin tarttumista kartetaan niin kauvan kuin suinkin mahdollista, ja hermostuttamassa, koska lähetystöjen käynnit näyttivät osottavan venäläisille, että suomalaiset puolestaan eivät pitäneet mahdolltomana sellaisen olotilan syntymistä, jolloinka ei enään väkivaltaa voitu välttää.

Tässä suhteessa olin minä onnellisemmassa asemassa, kuin useimmat muut, koska vakaumukseni siitä että venäläisten puolelta ei olisi väkivaltaan ryhtymistä peljättävissä, perustui asiain yleisen tilan syy-yhteyteen täällä ja Venäjällä. Saatoin sentähden tässä suhteessa olla aivan levollinen ja punnita kunkin hetken tilaa tyynellä mielin, mikä tietysti oli suureksi eduksi toimeni onnistumiselle.

Ne syyt, joihin perustin vakaumukseni, että ruhtinas Obolenski *valtakunnan edun kannalta* tulee karttamaan aseiden käyttämistä niin kauvan kuin pieninkin mahdollisuus sitä karttaa vielä on olemassa, olivat pää-asiallisesti seuraavat.

Ensinnäkin se seikka, että toiminnan keskusjohto ilmeisesti oli keskitetty Helsinkiin, osotti hänelle selvästi että yleisen kapinan vaaraa Suomessa ei ollut, niinkauvan kuin Helsinki ei ollut kapinassa.

Toiseksi: kun hän varsin hyvin ymmärsi, että Helsinki heti, muutamalla laukauksella, olisi täydellisesti hänen valtassaan, käsitti hän tietysti myöskin että kukistamalla Helsingin samalla olisi kapinaltakin pää katkaistu. Tämä luonnollisesti oli omiansa häntä rauhoittamaan, ja vahvistamaan sitä varmuutta, että liike, jonka päämaja oli suojattomana Venäjän laiva- ja linnatykkien suun edessä, ei voinut olla suunnattu valtakuntayhteyttä vastaan Venäjän kanssa. Kaikkien yllätyksien varalle oli lisäksi ehkä vain tarpeen se varakeino, että muutamia tärkeitä rautatien solmukohtia miehitetiin, kuten Viipuri ja Riihimäki y.m. Kun tämä oli tapahtunut, saattoi hän täydellisesti olla rauhassa Venäjän ratkaisevaan ylivoimaan nähden ja arvostella oloja yksinomaan muita näkökohtia silmälläpitäen.

Ja ne näkökohdat epäilemättä hänen menettelytapansa ratkaisivat, sillä eipä tieto varmasta ylivoimasta muuten olisi tällaisissa oloissa syyttä ollut voimaansa näyttämättä — päinvastoin. Mutta Venäjän sisällisen tilan luonne sillä hetkellä vaikutti sen, että olin vakuutettu tämän seikan täytyvän ruhtinaalle olla lujana lisäsyynä aseita karttamaan. Varsin hyvin hän nimittäin tiesi että lakkotila Venäjällä vaikka sielläkin pääluonteeltaan rauhallinen, millä hetkellä hyvänsä saattoi puhjeta veriseksi melskeiksi yli koko valtakunnan. Niinä päivinä oli Venäjä, niinkuin tänäänkin, kuin ruutitynnyri, johon vaan tarvitsee nakata palava tulitikku, jotta se räjähtää. Helsingin pommitus olisi tuona hetkenä hyvin todennäköisesti sellaiseksi sytykkeeksi riittänyt. Se olisi kyllä, Helsinki, muutamassa silmänräpäyksessä murskattu, mutta viesti siitä olisi välttämättömästi synnyttänyt verisiä melskeitä suomalaisten ja venäläisten kesken kaikkialla sisämaassa, jossa lakkoliikkeen muuttuminen ilmi- ja kapinaksi samalla olisi ollut välttämätön seuraus. Varustelujen täydellinen puuttuminen — sillä nuo suuren huudon alaiset aseiden tuonnit tuskin ansaitsevat mainitsemistakaan — olisi kyllä tehnyt kapinan onnistumisen mahdottomaksi, mutta sen kukistaminen olisi kuitenkin kysynyt aikaa ja sillä välin olisi viesti Suomen kapinasta kulovalkeana levinnyt yli Venäjän, Itämeren rannoilta Mustalle merelle, Puolasta Aasian ääriin. Mikä sähkökipinä Puolalle, Kaukaasialle ja kaikille lukemattomille tyytymättömille aineksille yli koko Venäjän! Eihän muuta tarvittu kuin että yksi osa valtakuntaa todella oli yleisessä ilmi- ja kapinassa, niin leimahti kapina kaikkialla. Ainakin se oli sillä hetkellä peljättävää, hyvin todennäköistä, melkein varmaa. Seisoiko semmoisessa melskeessä valtaistuini, vai kaatui, se oli mahdoton sanoa, mutta ainakin se olisi arveluttavasti horjunut. Hinnalla millä hyvänsä oli vapausliikkeiden puhkeaminen kapinaksi estettävä, sen kyllä Venäjän valtiomiehet ymmärsivät kaikkialla, eikä ole mitään syytä epäillä, ettei se täällä ollut myöskin ruhtinas Obolenskin selvä; päinvastoin. Koko hänen toimintansa osotti että hän katsoi parhaiten suojaavansa valtakunnan etua ja valtaistuinta kaikin tavoin koettamalla pysyttää liikettä rauhallisena. Toista päivää liehuivat täällä virallisten rakennusten katoilla Suomen liput Venäjän lippujen sijalla. Kyllä hän varsin hyvin käsitti, että se muodollisesti oli sodan aihe, selvä sodan aihe, jos hän sotaa tahtoi, ja että hän tulisi menettämään virkansa salliessaan tällä tavoin valtakunnan arvoa loukattavan. Mutta hän näki pintaa syvemmälle ja ymmärsi aseman koko muusta luonteesta, että tämä lippuhistoria ei ollut muuta kuin lapsellinen teatteritemppu, joka minun — vaikka sen arveluttavan vaaran hyvin tiesin — kuitenkin hurjapäiden mieliksi täytyi aluksi sallia, kunnes johdon ohjokset olivat siksi käsissäni, että kaikessa rauhassa otatin ne pois, jotta 3 p. marraskuuta, keisarin valtaistuimelle nousun vuosipäivänä, jolloinka kenraalikuvernööri ei enää olisi saattanut asialle ummistaa silmiänsä, lipputangot olivat tyhjinä Venäjän lippujen ylösvetämistä varten; samalla kun koko ajan pidin varani, ettei koko aikana päästy tekemään yritystä vetää Venäjän lippua alas kenraalikuvernöörin palatsin katolta.

Oli vielä yksi syy, minkä vuoksi tiesin venäläisten koettavan rauhan rikkomista välttää: kaupungissa olevan venäläisen väestön turvallisuus.

Näin ollen olin täydellisesti vakuutettu, että niihin toinen toistaan hurjempiin huhuihin, jotka odotettavasta pommituksesta tulivat liikkeelle, ei ollut pantava mitään huomiota.

Keskusteluistani sotaväen komentajan, kenraaliluutnantti Salzan, ja kenraalikuvernöörin Obolenskin kanssa vahvistui vakaumukseni, vaikkakin näin heidän samaan aikaan, kaikkien odottamattomuuksien varalta, varustautuvan.

Päähuoleni oli siis estää kaikki sellainen toimi suomalaisten puolelta, mikä saattaisi venäläiset vasten tahtoansa sekaantumaan asiaan.

Mutta ennenkuin lopetan selitykseni siitä mikä minun vakaumukseni mukaan sen vaikutti, että venäläiset eivät ampuneet, tahdon kuitenkin sanoa, että tulin kyllä selvästi näkemään, että suurin ansio siitä oli ruhtinas Obolenskin harvinaisen mielenmaltin. Että hän menetteli niin järkevästi — huolimatta siitä loukkaavasta tavasta, jolla häntä sen tähden persoonallisesti kuuluu kohdellun m.m. suuriruhtinas Vladimirin puolelta, — se oli niin Venäjälle kuin Suomellekin hyvätyö, jonka kautta hän pelasti, niinkuin ylläolevista viittauksista saattaa arvata, ehkä enemmän, kuin kukaan sillä hetkellä saattoi aavistaa. Sanotaan että hänet ajetaan panna sen vuoksi syytteeseen valtiorikoksesta Venäjällä, ja olimmehan mekin puolestamme valmiit kirkuen ajamaan häntä maasta pois. Mutta se ei estä, että hän kuitenkin oli sekä Venäjän että Suomen hyväntekijä, jolleka niin Venäjän (keisari) kuin Suomen kansakin itse asiassa on suuressa kiitollisuuden velassa.

Vaan se sikseen. Minun toiminnalleni oli mitä tärkein seikka se, että vakaumukseni mukaan valtakunnan ilmeinen etu vaati venäläisiä pitämään tulpat tykkien suilla ja että olin myöskin vakuutettu siitä, että kenraalikuvernöörin ylimpänä silmämääränä luonnollisesti oli näiden valtakunnan etujen valvominen, jotenka asevaara venäläisten puolelta oli minun ajatukseni mukaan paljoa pienempi, kuin se vaara, joka tässä suhteessa uhkasi —omassa keskuudessamme.

Se oli kahtalainen: yksinomaan oma kansalaisten keskeinen tai venäläisiä vastaan suunnattu. Mutta kummassakin tapauksessa olisi venäläisten aseellinen sekaantuminen asiaan ollut välttämättömänä seurauksena.

Vaikka siis, silmällä pitäen tätä näkökohtaa, saattaisi hyvin käsitellä kumpaakin vaaran laatua yhtäaikaan, kosketelkaamme nyt ensin sitä vaaraa, joka oli olemassa siitä, että aseeton lakko äkkiä olisi muuttunut aseelliseksi taisteluksi Venäjää vastaan.

Semmoinen vaara oli todella olemassa.

Helsingin asemasta sodallisessa suhteessa.

Jos katsotte Helsingin asemakarttaa tai muuten tunnette tämän kaupungin ja samalla tahdotte pitää mielessänne, mitä asevoimia venäläisillä vallanpitäjillä tarpeen tullessa olisi ollut käytettävänä, niin onpa myönnettävänne, että Helsinki oli kerrassaan turvaton.

Viaporin linna yksin täydellisesti vallitsee tämän kaupungin.

Jokainen lakon aikana satamassa ollut sotalaiva erikseen samaten, ja erityisestikin panssarilaiva "Slava", suurin ja uusin Venäjän sota-aluksista. Mitä sitten nuo laivat yhdessä! Entäs yhdessä linnan kanssa!

Tämä vain taustaksi. Näitä päävoimia ei olisi koskaan tarvinnut käyttää. Mutta olkoon kuitenkin niistä puhuttaessa sanottu, että kaupunki, jossa ei ole ainoatakaan rannikkotykkiä, on niitä vastaan ihan avuton, aivan kerrassaan, vaikka olkoon väkeä miten paljon hyvänsä, järjestettyäkin, harjotettua sotaväkeä.

Mutta sitäkään ei ollut. Eipä edes sen vertaa, että puolustus, saati sitten hyökkäys, olisi ollut mahdollista edes itse kaupungissa olevia venäläisiä sotavoimia vastaan. Täällä oli jalkaväkeä toista rykmenttiä: Uudenmaan, kaartin, Turun ja meriväen kasarmeissa täysin varustettu joukko-osasto kussakin, ja lisäksi tykkiväkeäkin jonkunverran; mikä lisää tuotiin, ei merkinnyt yhtään mitään, koska se ei millään tavalla voinut vaikuttaa voimasuhteisiin, jotka alusta alkaen kaikki olivat vain yhdellä puolella.

Olettakaamme, että venäläisten olisi täytynyt syystä tai toisesta ryhtyä aseelliseen toimintaan kaupunkia vastaan.

Aseman tuntien olisivat he kohta ymmärtäneet, että pommitus on tarkoituksen saavuttamiseksi tarpeeton. Linna ja laivat olisivat pysyneet vaiti. Samoin olisi jalkaväki, turhan verenvuodon välttämiseksi, aluksi voinut jäädä kasarmeihinsa, asettaen ne vain puolustuskuntoon tavallista tarkemman vartiotoimimisen kautta. Koko asian olisivat voineet toimittaa ne pienet höyrypurret, barkassit, joita täällä oli ja on enemmän kuin riittävästi. Sellaisen keulaan tai perään asetetaan kuularuisku: Pohjois- ja Etelä-satamasta, Hietalahden satamasta ja Töölönlahdelta olisi niiden avulla kadut nopeasti lakaistut. Se ei olisi kohdannut mitään vaikeutta. Olkoon, että täällä olisi ollut vastaan asettaa muutamia kuularuiskuja, että niitä olisi osattu käyttää, ei asema siitä paljoa olisi muuttunut. Sitä mukaa olisivat venäläiset voineet käyttää karheampaa tykistöä, ampua raehauleja (kartessia), tarvitsematta vielä varsinaiseen järeään pommitukseen ryhtyä. Pitkäsillan molempiin päihin he pikku laivojensa avustamina helposti olisivat voineet sijoittaa kyllä tepsivät kadunlakaisijat. Kaupunki olisi tuossa tuokiossa ollut joka haaralta ristitulen alaisena. Jonkun osaston mairinnousu Edesvikin luona olisi niinikään ollut toimi, jota me emme olisi kyenneet estämään. Ja silloin oli kaupunki kuin pussissa, jonka suun venäläiset vetävät kiinni ja kysyvät kaikessa rauhassa, aijotaanko nyt pysyä siivolla.

Tietysti olisi vastapainoksi saattanut tapahtua dynamiittiräjähdyksiä, tai jotakin muuta sellaista. Mutta se ei minkään järkisyyden nimessä olisi voinut olla muuta kuin ihan satunnainen ja ohimenevä menestys. Aina oli venäläisillä jäljillä äärimmäistä tapausta varten päävoimansa, joiden kimppuun meillä ei ollut minkäänlaista mahdollisuutta päästä, ja jotka muutamassa tuokiossa saattoivat murskata kaupungin niin ettei tästä olisi ollut jäljellä kuin surullinen muisto.

Nämä olivat tosiasioita, jotka jotakin painoivat.

Ainoa mahdollisuus oli, että venäläiset olisivat kaikkialla, niinhyvin itse kaupungissa, kuin Viaporissa ja laivoilla, nousseet kapinaan päällystää vastaan, eivätkä olisi totelleet.

Oliko todellisuudessa mitään aihetta sitä odottaa. Huhuja kyllä kuultiin kaikenmoisia. Minkäverran niihin oli luottamista, sitä osottaa minun nähdäkseni varsin riittävästi se seikka, että sotaväen komentaja, kenraaliluutnantti v. Salza sekä salaisesti että virallisesti kenraalikuvernöörille ilmotti sotaväen olevan valmiina käytettäväksi ja lopulta suorastaan vaati saada sitä käyttöä. "Koska en saa käyttää komennossani olevia sotavoimia, niin suvainnee sitten ehkä Teidän ylhäisyytenne jollakin tavoin pitää huolta minun ja perheeni turvallisuudesta", sanotaan hänen pilkallisesti kirjoittaneen Obolenskille. Muotoa en tunne, mutta asiallisesti on tietoni luotettavalta taholta.

Mutta en tarvinnut tämänlaatuisia todistuksia, nähdäkseni että ei ollut mitään todellista aihetta luottaa siihen, että sotamiehet täällä tekisivät tenän, jos heitä ampumaan komennettiin. Olin kyllä, kuten toisessa yhteydessä osotan, vakuutettu että venäläiset tahtoivat aseihin ryhtymistä kaikin mokomin karttaa. Mutta nyt onkin puhe siitä, eivätkö he olisi voineet niitä käyttää, jos olisivat tahtoneet.

Ei tarvitse olla sotilas ymmärtääkseen, että niskottelun aikaansaaminen sotaväen keskuudessa on kaikista meteleistä toimeenpanijoillensa vaarallisinta, ja itse organisatsoonin vuoksi vaikein saada käyntiin, ja sentähden sellaista, johon syrjäisen aina on paras uskoa vasta jälkeinpäin. En sano sitä sen vuoksi että tietäessämme nyt jälkeinpäin sotilaskapinan jääneen syntymättä, muka tahtoisin väittää, että se sillä hetkellä olisi ollut mahdoton syntymään. Olen tämän lausunut vaan huomauttaakseni kuinka sotilaskapina yleensäkin on vaikea saada syntymään, jotta sitä paremmin huomattaisiin, mitenkä vähän sellaiseen syntymiseen sopii luottaa. Ja oikeastaanhan on kysymys vieläkin myrkyllisempi: olisivatko venäläiset sotamiehet, siinä tapauksessa, että suomalaiset antoivat aihetta vihollisuuksiin, pitäneet puoliansa, vai antautuneet meidän käytettäväksemme? Kyllä minä olin siinä uskossa, että heitä sittenkin oli helpompi saada nousemaan meitä, kuin omia päälliköitänsä vastaan. Kuulin minäkin, että Viaporin linnassa samaten kuin tšekäläisen varusväen keskuudessa oli levottomuutta, mutta katsoin myöskin tuntevani oloja riittävästi ollakseni selvillä siitä, että moiset levottomuudet voivat kohdistua ketä vastaan hyvänsä, tai sekä sitä että tätä vastaan. Ensimmäisenä päivänä puhuttiin jotakin sellaista: oli, niin sanottiin, venäläisiä ylioppilaita ollut kasarmeissa sotamiehiä innostuttamassa, ja kehoittamassa käyttämään tilaisuutta yht'aikaa suomalaisten kanssa; mutta nähtävästi oli heidän toimensa, ainakin tämän yhteistoiminnan suhteen, kokonaan epäonnistunut; sen näkyy jo yleinen vaistokin hyvin pian sanoneen, koska niin nopeasti sittenkin oltiin valmiit yleisesti pelkäämään että sotamiehet mahdollisesti ampuvat. Lyhyesti, ei ollut ilmestynyt mitään syytä otaksumiseen että sotaväki ei olisi päälliköidensä käytettävissä, jos nämä tahtoivat sitä käyttää.

Minä menen vielä pitemmälle. Kun varsin hyvin tiesin, että venäläisillä oli täällä koossa voimaa kukistamaan kaupungin vaikka kymmeneen kertaan, niin täytyi sen seikan ehdottomasti ratkaista kantani, vaikka olisin mielessäni ollut verenhimoisin ja kapinallisin ihminen maailmassa, enkä se rauhaa rakastava ja melkein lojaalikin kansalainen, joka olen, —minun oli otettava se huomioon siinäkin tapauksessa että olisi ollut syytä epäillä sotamiesten niskottelevan. Ainoastaan varma, lopullinen tosiasia, joka tässä tapauksessa ei olisi voinut olla mikään muu, kuin että Viaporin linna ja sotalaivat olisivat luovutetut meille ja kaikki kaupungin sisälläkin olevat sotajoukot samoin antaneet aseensa, — olisi ollut sellainen syy, joka ehkä olisi minussa voinut puolustaa sellaista uskoa, että Helsinki olisi voitu riistää venäläisten käsistä.

Tätä tosiasiaa ei minulla näissä muistelmistani ole aikakirjoihin merkittävänä, vaan minun oli, niin nololta kuin se ehkä tuntuu, koko ajan toimittava siinä olettamuksessa, että Helsinki oli ja pysyi venäläisten vallassa.

Ja niinpä oli minulla ainakin yksi jo ennakolta selvä ja varma toiminta-ohje: tuo seikka täytyy minun muistaa, jos joku sen unohtaisi. Minun täytyi se jo siltäkin varalta muistaa, että Rajajoen toisella puolella löytyy armeija, jota täydellä syyllä on totuttu pitämään maailman mahtavimpana sotavoimana.

Olihan tehtäväni tosin vähältä osaltani edistää lakon tarkotusperän saavuttamista, mutta samalla koettaa keksiä keino, mitenkä verenvuodon vaara vältettäisiin. Se on onnistunut, mutta seuraava kertomus osottaa kyllä, että helposti olisi saattanut käydä toisin, ja että suojea sattuma useinkin toimiani auttoi.

Kapinan vaara ja sen välttäminen.

Minulle tehtiin kysymys:

"Onko Teidän luullaksenne aseellinen toiminta Venäjää vastaan mahdollista?"

"Ei läheskään. Se on päinvastoin sula mahdottomuus. Seurauksena ei olisi muuta kuin täydellinen sekasorto ja tappio. Olen varma että sitä ei todenteolla kukaan ole suunnitellutkaan, jo yksin siitä syystä että kaikki pyrkivät tänne Helsinkiin. Sellaiseen toimeen ryhtyessä olisi näet ensi työksi täytyminen muuttaa Helsingistä sisämaahan."

Jokseenkin näillä sanoilla vastasin. Mutta jo tuo kysymys osotti, että kapinaa ei suunnitelmaan kuulunut, ja on olemassa muitakin todistuksia siitä.

Mutta silti ei ollut ensinkään sanottu, etteikö yhtä kaikki ollut olemassa kapinan vaaraa. Se oli olemassa jo itse lakon aiheessa: eihän Suomen suurlakko, edes myötätunnon osotuksena Venäjän vapausliikettä kohtaan, ollut muuta kuin nousemista Venäjän hallituksen toimenpiteitä vastaan, ja nimenomaan lakko heti täälläkin muodostui omakohtaiseksi, oli suunnattu venäläistä sortohallintoa vastaan Suomessa. Sitä hallintoa edusti Venäjän hallitus. Ei muka Venäjää eikä Venäjän hallitsijaa, mutta hallitsijan väärinkäytöksiä vastaan! Kuka vetää hiushienot rajat tyynellä mielin yleisessä kiihtymyksessä, kuka jaksaa ne alati pitää mielessänsä, kun käsitteet usein tavallisissakin oloissa helposti sekaantuvat toisiinsa. Ei hallitsijaa, mutta hänen toimiansa vastaan! Kuinka moni tuntee hallitsijaa muuta kuin toimistaan, ja kuinka monelle hän muuten kuin tointensa kautta ylimalkaan on muuta, kuin se, joka määrää hallitustoimet, suotuisat tai vihattavat?

Kapinaa ei ollut ajateltu, mutta jo nämä viittaukset riittävät osottamaan, että kapinan vaara oli sittenkin olemassa, — minun vakaumukseni mukaan sangen suuri, siitä huolimatta että olin vakuutettu venäläisten puolestaan sitä kaikin tavoin karttavan.

Saattoi näet sattua tapahtumia, jotka väkisinkin siihen johtivat.

Kaikkien kumousliikkeiden historia osottaa, että aina on ihmisiä, jotka heti alusta alkaen kadottavat näkyvistään liikkeen päämaalin ja takertuvat kaikkinaisiin turhiin pikkuseikkoihin: — satoja ihmisiä kääntyi puoleeni joka päivä tämmöisissä turhissa jutuissa, jokainen ilmeisesti omasta mielestään äärettömän tärkeällä asialla. Joku muotokuva on nyt sopimattomalla paikalla, liput, liput on saatava ylös, jollekin santarmille tai jollekin virkamiehelle j.n.e. olisi nyt näytettävä, kuka tässä on herrana y.m. y.m. Kaikki ylimalkaan sellaisia lapsellisia vähäpätöisyyksiä, että käy sääliksi puuhaajien järkeä. Mutta kiihtymys on suuri, asema vielä ensimmäisessä kaaos-tilassansa ja noilla onnettomilla pienillä asioilla saattaa olla suuret seuraukset. Niitä ei voi jyrkästi ja lyhyeen pidellä: täytyy antaa ihmisten saada ainakin toivoa, että heidän mielitekonsa täytetään, hetkellä, jolloinka on pääasia että he hiukan tyyntyvät, jotta saadaan aikaa onnettomuuksien välttämiseen.

Tämä oli vaikeimpia tehtäviä, mikä minun osalleni sattui koko tänä vaikeuksista niin runsaana viikkona.

Luonnollisesti oli kaikkien huomioon otettava, että yhteiskuntaelämän muotojen täydellisen seisahduksen synnyttämä epätietoisuus, yleinen epävarmuus lisäsi venäläisen väestön keskuudessa kiihtymystä ja että se voisi levitä useereihin ja kenraaleihin. Oli huolellisesti kartettava kaikkea mikä saattoi venäläisiä kiihoittaa tai loukata. Moni toimi, joka itsessään ei sitä tarkottanut, olisi kuitenkin helposti saattanut siltä näyttää. Mutta ensi aluksi siitä ei ollut puhumistakaan: epäröiminen olisi tulkittu pelkuruudeksi, luottamus kadonnut, sekasorto tullut vielä suuremmaksi ja kukatiesi kaikki joutunut tuuliajolle.

Niinpä en jyrkästi vastustanut hulluimpiakaan vaatimuksia; aivan turhanaikaisiin suostuminen sitä paitsi oli varsin vaaratonta ja antoi kuitenkin isänmaan palvelukseen innostuneelle terveellistä toimintaa. Pääasia kuitenkin oli saada johto yhteen käteen. Sentähden olikin ensimmäisiä ohjeitani: "kaikki hurjapäät luokseni tänne, sellaisia minä tarvitsen." Ja jos syytetään että minun joukkojeni riveissä oli liian kirjavata kansaa, kuten lakon aikana ääneen syytettiin, niin viittaa vaan siihen, että kumousliikkeen aikana on yleiselle turvallisuudelle parempi ottaa hurjemmatkin ainekset rauhallisten ihmisten rinnalle, kuin jättää ne irralleen heitä vastaan. Niistä, joiden papinkirja ehkä ei liene ollut ihan moitteeton, ei minulla itselläni ollut enkä luule yleisölläkään olleen lakon aikana mitään peljättävää. Ne eivät olleet pahimpia hurjapäitä. Paljon, paljon arveluttavampia olivat kaikki muotokuva- ja lippusankarit, jotka suinkaan eivät alhaisoon kuuluneet.

Varsinaiset kuvainraastot saatoin kuitenkin helposti välttää ja niistä syntyvän turhanpäisen ärsytyksen siten karttaa. Pahempi oli Suomen leijonalipuilla leikitteleminen.

Joko eivät lippusankarit käsittäneet sitä merkitystä mikä lipulla on, ja minkä sen varsinkin sellaisella hetkellä täytyy saada. Taikka ymmärsivät he sen ja tahtoivat kuulla kanuunain soittoa. Oliko sekään mahdollista? Jonkun verran dynamiittia, muutamia satoja browning-revolvereita he kai tiesivät olevan käytettävissä, mutta tuskin he sentään uskoivat niillä kojeillansa pystyvän tuhoamaan panssarilavoja

tai valloittamaan Viaporin linnaa. Asia saakin selityksensä siitä, että he uskoivat enemmän kaduilla kiertäviä kulkupuheita, kuin linnan ja laivain edustamia todistuskappaleita. Puhuttiin näet ja uskottiin, että venäläinen sotaväki ei missään tapauksessa tule käyttämään aseita; että sotamiehet eivät tottele, siitä oltiin aivan varmoja. Tämä varmuus luonnollisesti lisäsi rohkeutta, jota ei myöskään vähentänyt se selitys, jota niinikään levitettiin, että jos sotamiehet vastoin luuloa tottelisivatkin, eivät upseerit kuitenkaan muka uskalla käskä, sillä venäläiset johtomiehet pelkäävät, että koko kansa on aseissa, koska karille joutunut "John Grafton" ei ollut ainoa laiva, joka tänne on aselastissa tullut.

Mutta yhtä herkästi kuin kulkupuhe saavuttaa luottamusta, yhtä helposti seuraava sen kumoo. Liikkeelle pääsi melkein samaan aikaan toinen, että venäläiset sittenkin varustautuvat ampumaan, ampuvat varmasti, siitä ei ole enään vähintäkään epäilystä. Ja juoksutetaan taas näitä tietoja. Erään kauppiaan palvelijattarella on tuttava venäläinen sotamies ja "se on sanonut", niin vakuutetaan, ja se riittää saamaan arvohenkilöitä "äärettömän tärkeässä asiassa" kääntymään minun puoleeni, toisia kiirehtimään kenraali Salzan, kolmansia ruhtinas Obolenskin luokse. Ei Jumalan nimessä, ei pidä ampua! Uljuus ja pelkuruus, mahtipontisuus ja raukkamaisuus kulkevat käsi kädessä, ristiin rastiin, ja juoksevat toisensa nurin.

Ei mikään saattanut kuitenkaan minulle olla otollisempaa, kuin se että sain kuulla tuon pommituskauhun olevan kulkemassa. Nyt oli se aika että ihmiset olisivat kiitollisia kun vedättäisiin nuo Venäjän ärsytykseksi nostetut leijonaliput taas alas, mitä pikemmin sen parempi. Ja itse teossa: ei kuulunut pienintäkään vastalauseita, kun se tapahtui.

Iloiten näen Suomen rakennusten katoilla omat liput niinkuin ennenkin, mutta kyllä tuona hetkenä kuitenkin olin iloisempi saadessani vedättää ne alas tyhjän päiten ärsyttämästä, tuntiessani että samalla vedettiin alas mitä uhkaavin asevaara.

Pommituspelko sai ensimmäisen varsinaisen virikkeensä, kun tuli tieto että venäläistä tykkiväkeä oli tulossa Tuusulasta tänne. Tieto nähtiin pian todeksi ja ihmiset menettivät malttinsa. Yhdet puhuttelemaan sotamiehiä, toiset juoksemaan venäläisten päämiesten luona j.n.e. Saatiin hyviä lupauksia, ja kukin mukana ollut oli taas pelastanut isänmaan.

Vaan entä jos lupauksiin ei ollut luottamista?

Lentää keskusasemalle läähättävä mies:

"Herra kapteeni Kock! Pannaanko Vantaan silta ilmaan?"

Samassa toinen: "Totta se räjäytetään?"

"Kapteeni! Mistä saa dynamiittia?"

"No pojat, ammutaan hiljaa! Eihän meidän tule repiä, vaan rakentaa."

Mutta saan kuulla, että varustuksiin on ryhdytty, odotetaan vain minun lopullista määräystäni hetkestä. Ja tällä kertaa on vaara niin lähellä, että Herra Luoto ehtii paikalle hanketta ehkäisemään vain 20 minuuttia ennen kuin tykit ajavat sillalle.

Eivätkö tosiaan hankkeen puuhaajat nähneet, että, jos se tapahtui, se ehdottomasti olisi ollut sodan aihe?

Kuinka hyvänsä. Ehkä sekin olisi vielä selityksillä saatu sovitetuksi.

* * * * *

Mutta tuli sitten se päivä, jona rautatien torilla piti valittaman maalle väliaikainen hallitus. Siihen aikaan olin jo kauvan ollut asemasta varmempi, kuin alussa, jolloinka kaikki vielä oli kaaostilassa, mutta huolestutti tämä puuha sittenkin. Voin tässä kokonaan syrjäyttää kertomuksen niistä syistä, joiden nojalla lakkohallinto eräiden maaseutulaisten esityksen mukaisesti oli päättänyt julistuttaa, että lauvantaina 4 p. marraskuuta Helsingin rautatientorilla valitaan huutoäänestyksen kautta Suomen maalle väliaikainen hallitus, joka toimeenpanee yleisen kansalliskonventin kokoonkutsumisen, ja ymmärrettävästikin hoitaa kaikkea muuta hallintoa siihen saakka kun tuo kansalliskokous ehtii maan asiat pysyvästi järjestää.

Että tätä toimenpidettä ei enää mitenkään sopinut katsoa vain Suomen sisälliseksi kysymykseksi, vaan että se jo tuntuvasti kosketti maan perussuhdetta Venäjään ja hallitsijaan, oli epäilemättä työväen johtajillekin täysin selvillä. Siitä ei kysymystäkään. Mutta että sillä sittenkin tarkotettiin täyttä totta, sekin on yhtä epäilemätöntä, kuin myöskin se, että kaikki muut puolueet olivat aivan voimattomat mitään siinä suhteessa työväestön päätöksiin vaikuttamaan. Perustuslaillinen puolue tämän ymmärsi niin selvästi, että se ei enään edes yrittänyt työväestön kanssa siitä keskustelemaankaan, aktiivisen

vastustuspuolueen johtokunta kuuluu laatineen jonkunlaisen selityksen, että asiaa harkittuaan havaitsee puolue, ettei sillä sittenkään ole aseita riittävästi ryhtyäkseen sotaan Venäjää vastaan, ja vanhain suomenmielisten puolelta oli itse valtioneuvos Danielson saapunut varoittamaan. Mutta kaikkein muiden puolueiden irtautuminen ei työväkeä taivuttanut. Muut eivät uskaltaneet antautua keskustelemaankaan niin vaarallisesta asiasta; ainoastaan hra Danielson, nähdessään että työväki oli päättänyt tämän askeleen ottaa, oli ryhtynyt asiata käytännöllisesti käsittelemään. Vanhain suomenmielisten puolue seuraavana aamuna kirjallisissa julistuksissa esitti keinon aseman selvittämiseksi; mutta sillä hetkellä ei muilla julistuksilla ollut mitään merkitystä kuin niillä, jotka annettiin lakkohallinnon taikka minun nimessäni. Minkäverran se lopulta vaikutti lakkohallinnon päätöksen muuttamiseen, en myöskään tiedä. Muistan ainoastaan, että kohta nähdessäni asiain kehittyvän sille kannalle, joka olisi yhdenveroinen kapinajulistuksen kanssa ja pakottaisi venäläiset käyttämään aseita, katsoin velvollisuudekseni — en suinkaan työkeästi asettua jyrkkään vastarintaan, joka vain olisi rikkonut työväestön rivit, vaan käsitellä kysymystä järjestyksenpitoasiana, antamalla sille se muoto, että ainakin varsinainen kapinajulistuksen leima vältettäisiin. Siihen lakkohallinto suostui, ja minä levitytin kaupungille julistuksia, että lakkohallituksen vaali alistetaan Hallitsijan vahvistettavaksi.

Se auttoi. Vaali tapahtui ja jo vannottiin, mutta kanuunat olivat vaihi.

Jännitysten ohimentyä on jälkeinpäin mukavassa rauhassa helppo pakista, arvella ja arvostella mitä tahansa. Mutta tokkohan kukaan, joka noina päivinä Helsingissä oli mukana ja hiukan jotakin ymmärsi, jäi ymmärtämättä, että me tuon tuostakin olimme asemassa, jonka kautta suorastaan vaadimme venäläisiä ampumaan, ja että viimeksi mainitsemani hetki niistä kaikista oli arveluttavin, vaara niin ilmeinen, että kaikki riippui hiuskarvasta.

Työväki näytti muille kansanluokille, mihinkä se voi mennä, ja menee hätätilassa yksin, mutta se näytti samalla myöskin, että se arveluttavimmassakin asemassa voipi malittaa mieltensä, ja ratkaista senkin asian yksin.

Siinä on valtapuolueilla jotakin miettimistä taistelujen väliajoiksi siksi kunnekka ehkä vielä kerran kuljetaan kapinan kuilun reunaa.

Mutta aina on ihmisiä, joita täydellisesti riittää rauhoittamaan päätelmä: eivät ne siihen mene, eiväthän ne sentään menneet viime kerrallakaan. Ja riikinviisaat ratkaisevat, että se tuskin oli niin tosissa tarkotettukaan, koska sitä ei tapahtunut. Ehkei vaaraa ollutkaan. Olenhan jo sanomalehdissä lukenut kertomuksen, että hallituksen vaali muutettiin ehdokasvaaliksi muka siitä syystä, että — perustuslaillinen puolue oli lakannut kannattamasta työväkeä.

On sekin historian kirjottamista! Asema oli kuitenkin aivan päinvastainen: joka sen päivän psykologiaa ymmärsi, se tiesi että suurimpana kiihottimena tuohon toimeen ryhtymiseen ratkaisevimmassa muodossaan oli juuri se suuttumus, jonka perustuslaillisen puolueen menettely koko viikon kestäessä oli työväestössä synnyttänyt!

Vaan minun ei ollut puhuminen siitä. Kaiketihan ylläolevat viittaukset riittävästi osottavat sen mitä olen tahtonut kertoa: missä vaarassa oltiin ja miten siitä päästiin.

Itsestään selvää on, että yllämainitun lisäksi asiaan kuului, että toimitin rauhoittavan julistuksen kaupungin venäläiselle yleisölle ja että säännöllisesti lähetin sotaväen komentajalle ja kenraalikuvernöörille raportteja järjestyksen tilasta kaupungissa, niinkuin säännöllisissä oloissa. Niinikään kävin personallisestikin niin usein kuin tarve vaati kummankin viimeksi mainitun puheilla.

Virkatoimitukseni lakkopäivinä.

Olen pitänyt tarpeellisena näin laajasti esittää käsitykseni yleisestä asemasta senvuoksi, että tämä käsitykseni on omansa paremmin kuin mikään muu selittämään toimenpiteitäni lakkoviikolla. Sillä tämän kirjoitukseni tarkoitus ei ole ainoastaan kevyt kuvaus vaikutelmistani ja ympärilläni sattuneista tapahtumista suurella lakkoviikolla, vaan sen täytyy — valitettavasti kyllä — olla samalla myös itsepuolustusta niitä raakoja syytöksiä ja kömpelöjä väärinkäsityksiä vastaan, jotka toimiani suuren yleisön puolelta ovat kohdanneet.

Tiistaina.

Lakkokomitean kokouksesta saattoi minut työväenyhdistyksen puheenjohtaja Perttilä, sitte kun olin asianomaisella valtakirjalla varustettu, kello 8:n ajoissa illalla poliisilaitoksen keskusasemalle, jossa esitti minulle ylioppilas Haapalaisen. Tämä oli hoitanut järjestyksenpitäjän tointa kello 6:sta asti, sillä

ajatus kansalliskaartin perustamisesta oli, kuten sittemmin kuulin, jo aikasemmin, herra Luodon alotteesta pantu toimeen. Minun tullessani herra Haapalainen parhaallaan kirjotteli väkeä kansalliskaartin riveihin. Minä otin vastaan toimen häneltä. Halukkaita oli niin paljon kuin suinkin ehdimme paperille merkitä.

Tämä tiistai — se oli minun "onnellisin päiväni" koko tuolla viikon kestäneellä virka-ajallani, eli oikeastaan pitäisi kai sanoa onnellisin *yöni*, sillä yöllä keskiviikkoa vastaan alkoi virkani.

Kohta tulin huomaamaan, että tuo "kansalliskaartin" nimi vaikutti tenhoavasti Helsingin nuorisoon. Iloisin, reippain, päättävin kasvoin alkoi poliisiasemalle, jonne olimme sijoittuneet, saapua sivistynyttä yläluokan nuorisoa, josta monet minua suuresti miellyttivät. Hauska oli nähdä sitä intoa, sitä alttiutta rohkeimpiinkin tekoihin. Rauhallisimmat ryhtyivät pyynnöstäni kansliatoimiin, hurjapäät jäivät odottamaan mahdollisesti annettavia toimia, joissa saisivat panna tarmokkuuttaan ja rohkeuttaan koetukselle. Erittäin voimakkaan ja valtavan vaikutuksen teki minuun tuo outo näky: jäseniä melkein kaikista kansankerroksista hyöri edessäni iloisessa, toverillisessa yhteistoiminnassa. Minusta tuntui kuin todenteolla uusi aika olisi syntymässä, aika ilman luokkaerotuksia, niin vilpitön ja sydämmellinen tuntui suhde olevan hienojen herrasnuorukaisten ja vakavain, ystävällisten työmiesten välillä. Näytti kuin olisi nuori polvi yhdellä iskulla repinyt vanhan, vuosisataisen eromuurin alas ja ojennetuin käsin siirtynyt työväen puolelle, joten tämän nuorison ansiota arvostelin silloin hyvin suureksi. Kaikki olivat uhrautuvaisia, rohkeita ja järjestymään valmiita, — seikka, joka ennen kaikkea antoi hyvän tulevaisuuden takeita. Sanalla sanoen: harvoin olen elämässäni tuntenut niin vilpittöntä iloa ja innostusta kuin tuona ensimmäisenä virkayönäni.

Kaikki oli alussa täydellisessä sekaannuksen tilassa: pikalähettien vastaanotto ja lähettäminen, vahtipalveluksen toimittaminen, poliisitoimen suorittaminen — se kaikki oli mitä alkuperäisimmällä kannalla; eikä mistään järjestelystä tässä suhteessa voinut olla kysymystäkään, sillä juoksevien asiain tulva oli niin suuri, ettei vähintäkään aikaa jäänyt muuhun. Mutta jos aikaa olisi ollutkin, tuskinpa meistä kukaan olisi siihen edes pystynyt, sillä kukapa meistä tunsikaan poliisilaitoksen rakennusta, jossa me levittelimme itseämme sen mukaan kuin asiain paljous kasvoi, ja vallotimme huoneen huoneen perästä aivankuin uutisasukas, joka anastaa maita kuokkansa alle. Suuri vaikeus oli minulla personallisesti siinä, etten ollut eläessäni ennen nähnyt niitä henkilöitä, joiden kanssa nyt olin tullut tekemisiin. En voinut siinä kiireessä ja hälinässä edes oppia heidän nimiänsä. Sitä paitsi minulla ei ollut mitään pakottavaa valtaa kenenkään ylitse, vaan kaikki täytyi tapahtua vapaaehtoisen alistumisen, "hyväntahtoisuuden" avulla. Kansliani jäsenet tulivat ja menivät milloin hyväksi näkivät, työstä luovuttiin yhtä vapaaehtoisesti kuin oli siihen ryhdyttykin.

Näin ollen päätin minä jo kohta ensi yönä kokonaan luopua kaikista poliisilaitoksen järjestelyhankkeista entiseen malliin ja korvata järjestetyn passipalveluksen joukkojen paljoudella. Missä ennen oli yksi ainoa poliisi vahtivuoroa suorittanut, sinne nyt pantiin kymmenen.

Tämä ensi yö kului kaikessa rauhassa, ellei ota lukuun niitä monenmoisia huhuja, joita jännittynyt ja kiihottunut mielikuvitus loi ja lakkaamatta poliisiasemallemme lennätti. Toiselta puolen en voi kieltää, että ympärilleni ikäänkuin itsestään muodostunut kaarti osotti tavallaan jonkinlaista suurta rohkeutta, sillä kaiken aikaa uhkasi meitä se mahdollisuus, että venäläinen sotaväki olisi ottanut käsistämme järjestyksen valvomisen tehtävän, ja tunkenut meidät väkipakolla keskusasemalta, jonka aivan hyvin saattoi ajatella tapahtuvaksi kiväärinperien ja miksei pistintenkin avulla.

Keskiviikkona.

Verrattain rauhallisen yön jälkeen, jonka kuluessa taisimme kerran juoda teetäkin, vaikkei tosin nukkumisesta voinutkaan olla kysymystä, alkoi varsinainen kuuma aikamme kohta keskiviikko-aamusta varhain. Keskusasemalle alkoi tulvaamalla tulvata väkeä puhelemaan kanssani hetken vaatimuksista ja tehtävistä. Useimmilla oli tietysti "perin" tärkeätä sanottavaa, mutta oli myös paljon niitä, joilla oli "äärettömän" tärkeätä sydämmellään, ja oli yleensä tuo sana "tärkeä" melkein kaikkien meille raportteerattujen tapahtumien välttämätön atribuutti sinä viikkona. Lukemattomat olivat ne kansalaiset, jotka tulivat kertomaan, mitä he olivat kuulleet "varmalta taholta", mutta vielä useimmat olivat uutisensa saaneet "ehdottomasti varmalta taholta." Paljon oli myös niitä, jotka kävivät selittämässä minulle, kuinka vaarallista muutamien rakennusten katolle vedettyjen suomalaisten lippujen paikalleen jättäminen oikeastaan oli. Monet tulivat suoraan kysymään, josko minä ymmärsin tiluatsionia. Toiset vaativat minua tekemään selvää tästä tiluatsionista, jotta he sitten saattaisivat päättää, olinko minä sen oikein käsittänyt. Oli tosin myös niitä, jotka tulivat suoraan tiedustamaan tiluatsionia. "Antakaa meille avain tähän kummalliseen vyyhtiin!" — "Tiedättekö ja voitteko antaa meille selvää, mikä tämän salaisuuden lunnas-sana on?" — "Sanokaa meille suoraan ja rehellisesti koko totuus, niin me voimme rauhottua." — "Meidän täytyy saada tietää, oletteko te 'situationen vuxen', esittäkää siis peittelemättä ajatuksenne, sanokaa suoraan koko totuus, se yksin voi rauhottaa ihmisiä tällä hetkellä! Jos te sen tiedätte, niin *sanokaa*, totuus, totuus on ylin kaikesta!" — Tämmöisiä ohjeita sateli

minulle vanhemmilta ja hienommilta herroilta. Minulta vaadittiin muun muassa takeita siihen, että minä voin hillitä näiden työmieslaumojen käytöstä, ja ettei ole suunniteltu mitään väkivallantekoja, joiden seurauksena voisi olla sekaantuminen venäläiseltä taholta. Vastasin, että kansan puolelta ei ollut mitään suunniteltu, mutta valitettavasti eräältä toiselta puolelta. "Miltä puolelta, ketkä, missä on suunniteltu?" tiuskastiin minulle. — "Siitä en voi ruveta tekemään selkoa, en voi ketään ilmiantaa, mutta olkaa varmat, että jos kaupungissa kaikki pysyy hiljaisena ja rauhallisena, niin asiat voivat ajautua myös onnellisille perille." — Ei ollut niitäkään aivan vähän, jotka kävivät ainoastaan antamassa minulle "hyviä neuvoja". Kuten sanottu, olivat "liput" useimpien huulilla: "Herran nimessä, vetäkää alas nuo liput!" Ja omituiselta näytti minusta, että ne, jotka *tänä* päivänä antoivat minulle näitä neuvoja, kuuluivat samaan yhteiskunta-luokkaan kuin ne, jotka eilen olivat samat liput nostaneet. Vastaukseni oli: "Minä en tällä hetkellä uskalla sitä tehdä, sillä en vielä tunne tarpeeksi yleistä mielialaa, mutta tehkää te se, minä olisin todella teille hyvin kiitollinen siitä, en ainakaan tule tekemään mitään esteitä." Jos olisin heidän puolestaan sen tehnyt, niin tuskinpa olisin voinut välttää mitä raskauttavimpia syytöksiä saman yleisön puolelta, joka nyt minulta sitä vaati; mutta siinä yleisössä ei ollut ainoatakaan sellaista uskalikkoa, joka olisi minun luvallani "isänmaan onnen nimessä" itse vetänyt liput alas, niinkuin oli ne nostanut.

Sitte oli vielä semmoisia — eikä niitäkään suinkaan vähän, — jotka kävivät minua kehottamassa luopumaan tehtävästäni siirtääkseni sen översti Gordielle. "Se olisi minun puolelta muka hienotunteisuuden vaatimus, se olisi myös yhteishyvän vaatima palvelus isänmaalle."

Yht'aikaa kuin varovaisten ja huolestuneiden joukko yhä näytti kasvavan, kasvoi toistaiseksi myös yltiöpäiden sekä lukumäärä että rohkeus. Niistä ehdotuksista, joita päivän kuluessa minulle näiden puolelta tehtiin, mainitsen tässä muutamia, joita esitettiin "erittäin tärkeinä". Kas tässä useimmin toistuvat niistä: 1) ehdotus toimenpiteistä, joiden avulla "eräs puolue" lopullisesti nolattaisiin, 2) ehdotus eräänlaisten kuvien alasottamisesta, 3) santarmien riisumisesta ja pois lähettämisestä, 4) sensorien rankaisemisesta ja vangitsemisesta, 5) senaattorien käyttämisestä yleisön nähtävänä häpeäkulkueessa pitkin katuja, 6) luterilaisen kirkon erottamisesta valtiosta, 7) pappien pidättämisestä virkatoimituksesta ja estämisestä tulemasta kirkkoon, 8) kirkon avaamisesta yleiseksi kokoushuoneeksi, 9) kaikkien yleisten rahavarain anastamisesta, 10) senaatin haltuunottamisesta, 11) vankien vapautteen päästämistä, 12) panttitavarain ulosantamisesta pelkkää kuuttia vastaan, 13) hyyrymaksujen julistamisesta ainaiseksi lakkautetuksi. Mutta riittääköön jo tätä luettelo. Sanon vaan vielä, että aivan samassa tuokiossa kuin puheillani oli ollut joku "valtiovarain anastaja", saattoi seuraavassa tuokiossa jo esiintyä tämmöisen sanan tuoja: "Olen aivan varmalta taholta kuullut, että on olemassa suurenmoinen suunnitelma yleisten rahavarain anastamisesta, oletteko saaneet siitä vihiä?" Näihin ilmoituksiin tavallisesti vastasin: "Sula mahdottomuus, herrani, sillä olen ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin, olen erityisesti käskenyt pitää silmällä Suomen pankkia ja muita rahalaitoksia." — Asialla kävijät tavallisesti vaativat puheilleen kahden kesken, mieluummin vielä eri huoneeseen. Muutamat vaativat minulta kiven kovaan valtakirjaa, jotta olisivat saaneet muutta mutkitta panna mielihalujaan täytäntöön. Vaikka nämä radikaaliset ehdotukset tunnustaakseni useinkin saattoivat minut levottomaksi ja mieltäni pöyristytti kun ajattelin niitä seurauksia, joita moiset teot olisivat saattaneet aiheuttaa, onnistuin kuitenkin säilyttämään tasapainoa ja purjehdin kaikkien karien ohitse niihin törmäämättä. Antamatta kieltävää tai myöntävää vastausta minä tavallisesti vaan selitin, että muka olin itse jo suunnitellut näitä samoja seikkoja ja että odotan vaan soveliasta hetkeä pannakseni aikeeni toteen kaikki yhdellä kertaa, mutta että se hetki ei vielä ollut käsillä, pakottavien asianhaaran vuoksi se oli muka lykättävä tuonnemmaksi, ja otin näiden lupaukset, ettei mihinkään valmistumattomaan tekoon ilman minua ryhdyttäisi. Tämmöisillä hätävalheilla sain hetki hetkeltä lykättyksi skandaalit tuonnemmaksi.

Mutta mainitsematta olen vielä jättänyt kokonaisen lahkoon kävijöitä: ne olivat niitä, jotka aivan yksinkertaisesti tulivat — omissa asioissaan! — Niinpä eräs aviomies sanoi hänkin "tulleensa erittäin tärkeissä asioissa". Minä vein siis hänet eri huoneeseen, istuin häntä vastapäätä, ja nyt hän alkoi kertoa minulle onnettomasta avioelämästään — (istu ja pala!) — vaimonsa pahuudesta, heidän vuosikausia kestäneestä eripuraisuudestaan. Hänet sain kuitenkin suostutetuksi siihen, että hän tulee viikon perästä uudelleen puheilleni, silloin minä ratkaisen hänen avioero-asiansa, mutta että nyt estävät kiireellisemmät seikat siihen tarpeeksi syventymästä. Samassa meitä jo keskeytetään: "Herra kapteeni, täällä on eräs kansalainen äärettömän tärkeissä asioissa!" Pyrkipä kerran huoneeseen ja myös pääsi eräs tuttava, jota en ollut kymmeneen vuoteen tavannut. Hän tulee loistavin kasvoin, ojennetuksi käsin: "Terve! Täälläkö sinä nyt istut! Kuka olisi luullut, että sinä kerran maailmassa istut täällä Carlstedtin ja Enehjelmin valtaistuimella! Kylläpä ovat suuria vastakohtia nuo kuvat tuossa seinällä ja sinun läsnäolosi täällä! No paneppa tupakaksi!" — Hän vetää esiin paperossikotelonsa, tarjoo, taputtaa minua olkapäälle, nauraa, sytyttää tupakkansa, ja on valmis istumaan uudelleen — turisemaan. Tarvinneeko sanoa, miltä tämmöinen minusta tuntui? Tuskin olisi merihädässä oleva voinut panna enemmän huomiota rantaan saapuneelle tutulle, joka olisi hänelle ojentanut paperossikoteloa ja sanonut: "pannaanko tupakaksi!" Lyhyeen kysymykseeni: "onko mitään muuta asiaa?" pompahti tuttavani tietysti pystyyn ja rupesi sanomaan: "No, no, ei minulla mitään sen kummempaa muuta kuin tahdoin vaan

toivottaa sinulle onnea, taitaa sinulla olla vähän kiire? No voi hyvin, voi hyvin sitte!"

Useat avustajistani neuvoivat minulle, etten lainkaan ottaisi tällöisiä kävijöitä vastaan, vaan antaisin sen tehtävän muille, jotta itse voisin sitä paremmin pitää pääasioita silmällä. Mutta sitä neuvoa en liioin voinut seurata, sillä ensiksikin kävijät itse eivät olisi tyytyneet puhumaan kenenkään muun kanssa kuin juuri minun, sillä minä olin nyt kerran tullut heidän näkökulmaksensa. Minä olisin heitä pahasti loukannut kieltämällä keskustelua, ja niinä hetkinä ei ollut varaa ketään loukata. Käytökseni olisi helposti antanut aiheita käsitykseen, että on olemassa terroristinen hallitus, joka ei ota mitään lukua yleisön mielipiteistä. Toiseksi oli perin tärkeätä minulle itselleni, että olin tilaisuudessa omin silmin näkemään ihmisten vaikuttimia, mielihaluja ja puuhia niinä hetkinä, että olin toisin sanoen ikäänkuin tilaisuudessa koko ajan pitämään kädessäni eri virtausten ja vaistojen valtimoa, jota paitsi minun toimeni olisi saattanut muuttua hyvinkin umpimähkäiseksi. En voi kyllin usein kertoa, että toimekseni oli kaikkein tärkeintä osata johtaa yht'aikaa sekä yltiöpäisyyttä että pelkuruutta, sekä rajua toimintahalua että hätääntyvää saamattomuutta kultaiselle ja rauhalliselle keskitielle.

Tämän sanomattoman hälinän ja hyörinän suuruutta kuvaa myös se tosiasia, että aamusta alkaen noin viiteen asti iltapäivällä en löytänyt hetkeäkään aikaa, jolloin olisin ehtinyt pistää ruokapalaa suuhuni tai edes juoda lasillisen vettä. Huuleni olivat niin kuivat, että minun oli lopulta melkein mahdoton mitään puhua. Tunsin jo muutenkin olevani niin väsyksissä äärimmäisestä ajatusten ja hermojen jännityksestä, etten pystynyt ottamaan selvää tavallisesta kirjutuksesta, en jaksanut ymmärtää ajatusta, vaan oli minun pyytämisen, että joku läsnäolijoista tekisi minulle selkoa kirjutuksen sisällyksestä. Vaikken ollut tilaisuudessa katsahtamaan peiliin, saatoin hyvin arvata, että olin ulkomuodoltanikin aivan sairaan näköinen. Sen voin sitäkin paremmin käsittää ympärilläni olijoista, jotka olivat yhtä paljon puuhanneet ja valvoneet kuin minäkin, useat horjuivat aivankuin juopuneet, silmät töröttivät kuin mielettöminä päässä ja kieli sammalteli sekavia, katkonaisia sanoja.

Minun ollessani jotenkin tällöisessä tilassa saapui keskusasemalle herra Kurikka, puoluehallinnon kehotuksesta käskemään minua hänen ja herra Hellstenin seurassa kenraalikuvernöörin puheille, tämän asunnolle. Siellä en jaksanut puhua melkein mitään. Olletikin oli minun mahdoton suostua puhumaan venettä, sillä minun oli sangen vaikea puhua suomeakin. Muistan erittäin selvästi, että esimerkiksi sellaisen venäläisen sanan lausuminen kuin "konstitutsija" oli minulle sillä kertaa täydellinen mahdottomuus. Kurikka sitävastoin esitti kenraalikuvernöörille työväen vaatimuksia kaikessa laajuudessaan. Sitä esittämistä kesti toista tuntia. Kenraalikuvernööri kuunteli hyvin tarkkaavasti ja suopeasti lähetystämme. Sitten siirtyi puhe myöskin siihen mitä oli tapahtunut edellisenä iltana, ja mainitsi hän erityisesti kuinka vähän oli tarvittu, että oli syntynyt mitä hirvein sekasorto, eipä ollut tarvittu muuta kuin, että joku pahansuopa tai pahoin pelästynyt ihminen oli nostanut huudon: "kasakat tulevat!" silloin oli kaikki ollut valmista. Ja hän lisäsi vielä painavasti: "Jumala varjelkoon, ettei tippakaan ihmisverta tulisi vuotamaan, saati sitä, mikä sen ylitse on mahdollista!" Tämän käynnin jälkeen olivat voimani niin lopussa, että ilmotin keskusasemalle lähteväni kotiin lepäämään. Kello saattoi silloin olla noin 1/2 5:n paikoilla, kuten jälestäpäin saatan arvella, sillä kellon lyönneistä, ajan kulusta, vuorokauden ajoista, viikon päivistä emme muuten keskusasemalla mitään tienneet. Kaikki aika oli sulanut yhdeksi suureksi ajan hyökyaalloksi. Toisinaan muutamat hetket tuntuivat ikuisuudelta, toisinaan lensivät tunnit tuokioina, ja me useinkaan emme olisi voineet miettimättä ratkaista, oliko käsillä yö vai päivä.

Oleskelin kotonani muistaakseni kaikkiaan noin pari tuntia. Nukkumisesta ei voinut tulla puhettakaan, ruumiissa kävi hermostuneet hytkäykset, ja ajatukset liikkuvat niinkuin kuumeessa. Ainoa lepo oli istua paikallaan ja tahdon voimalla pakottaa ajatuksia pois vuorokauden tapahtumista.

Noin 7:n ajoissa, ikäänkuin jonkun merkillisen vaiston ajamana, minä kavahdin pystyyn ja läksin kotoani jälleen keskusasemalle. Kuitenkin päätin sitä ennen poiketa lakkokomitean puheille Yrjönkadulle N:o 31. Talon portilla minut pysäytti kaksi henkilöä hyvin hätääntyneinä: "Oletteko kuullut, että tänä yönä alkaa Helsingin kaupungin pommitus!?" Tähän vastasin: "Hyvä on, kiitän tiedonannostanne." Ja kun tahdoin tunkeutua portista sisälle, niin huudettiin minulle edelleen: "Te tiedätte siis, te siis ymmärrätte, mitä on tehtävä?!" — "Ymmärrän, ymmärrän", minä vastasin. Oltuani hetken työväen talolla läksin edelleen keskusasemalle. Matkalla sinne pysäytettiin minua vielä Aleksanterinkadulla pari kertaa: "Oletteko te herra Kock?" — "Olen." — "Oletteko kuullut, että pommitus alkaa tänä yönä?"

Minä kun sitte tulín keskusasemalle, niin siellä se vasta hirveä sekasorto vallitsi —sekasorto ja äärimmäinen hätääntyminen. Ensi hetkenä minun oli mahdoton käsittää mitä ihmiset puhuivat, kaikki tuli niin yhdestä suusta, niin yht'aikaa, niin välittömänä purkauksena sisällisestä levottomuudesta. Tuntui kuin olisi yleinen mielenhäiriö saanut vallan ihmisten yli. Jo ovesta sisään tultuani kuulin kuitenkin huudon: "Missä on kapteeni Kock?" Ja kuulin myös vastauksen siihen: "Hän on karannut kaupungista, ei maksa vaivaa häntä hakea!" Nyt avasin minäkin suuni: "Mitä Herran nimessä nyt on oikeastaan tapahtunut?" — "Kaikki on hukassa!" minulle vastattiin. Ja nyt sain kuulla kertomuksen

tapahtumista minun poissa-ollessani, lopulta sain selville melkein välittömästi, että pommitusjuttu oli syntynyt väärästä tiedosta, että muka sähkölennätinlaitoksen koneet olisi väkivaltaisesti siirrettyt paikoiltaan, kannetut rakennuksen vinnille ja siten saadut toimeettomuuteen. Minä annan tässä "Työmiehen" kertojan puhua. "Työmieheessä" 8 p:ltä marraskuuta lausutaan tästä tapahtumasta puhuttaessa:

"Haapalaisen ollessa näissä puuhissa klo 6 illalla oli epäjärjestys hänen saapuessaan keskusasemalle täällä sängen suuri. Oli kysymys venäläisen telegrafilaitoksen kohtalosta. Tämä kysymys kuitenkin ratkaistiin siten, että tuohon laitokseen ei saa koskea, sillä se samoin kuin muutkin venäläiset laitokset ovat jätettävät koskematta, jotta vältettäisiin sotaväen kanssa yhteentörmäystä. Mutta tuskin oli tämä päätös tehty kun lähetti tulee ja ilmoittaa, että venäläisen sähkösanomalaitoksen kaapeli on katkaistu ja koneet rikottu. Hetken kuluttua tulee kapellimestari Apostol hengästyneenä erään toisen herrasmiehen kanssa ja ilmoittaa Haapalaiselle olleensa venäläisten tykistöupseerien luona. Samalla hän kertoi, että koska nyt on sähkölennätinlaitos rikottu ja tehty yhteys Helsingin ja Pietarin sekä Räävelin kanssa mahdottomaksi, tulee heti tykistö kaduilla puhdistamaan sen kansasta ja ottamaan sähkölennätinlaitoksen haltuunsa. Sotaneuvottelua pidetään kenraalikuvernöörin luona. Haapalainen komensi heti ne kaartin joukot, jotka olivat lähetetyt vahtiin venäläisen sähkölennätinlaitoksen luo, tulemaan takasin keskusasemalle. Vasta toistamiseen käskemällä saatiin nuo joukot lähtemään vahtipaikastaan. Mutta tuskin he olivat saapuneet keskusasemalle kun jo saapui sanoma, että toiset kaartin osastot ovat marssineet heidän sijaansa. Kuka tuon teki, kuka lähetti nuo uudet joukot sähkölennätinlaitokselle, on tuntematonta.

"Mutta sillä välin oli toinen apulainen Mannerstam lähettänyt automobililla lähetin hakemaan ylipäällikkö Kockia kotoaan, kun epäjärjestys keskusasemalla yltyi ja tuo puhe tykistön tulosta iltapimeässä pääsi yhä valtavammaksi saattaen levottomaksi mielet. Mutta tyhjin toimin palasi tuo lähetti. Kertoi olleensa Kockin kotona, mutta täällä oli ilmoitettu että Kock perheineen on lähtenyt asunnostaan. Heti selitettiin yhteen ääneen että Kock on livistänyt pakoon ja jättänyt koko Kansalliskaartin oman onnensa nojaan ja mitä tukalimpaan pulaan venäläisen tykistön ruuaksi. Samalla äärettömästi sekamelskasta vaativat herrat keskusasemalla että översti Gordie on kutsuttava heti sinne ja hänelle on annettava puolustuksen ylijohdo. Heti saapuikin Gordie kaupungin valtuuston edustajain kanssa paikalle. Haapalainen selitti hänelle aseman saamainsa tietojen perustalla. Gordie oli taipuvainen ottamaan ylijohdon käsiinsä, jos koko kaarti asettuisi häntä ehdottomasti tottelemaan. Kockin apulainen Haapalainen selitti, että jos Gordie lupaa ajaa työväen vaatimuksia ja kaikelle kansalle antaa tästä tiedon, niin kyllä häntä tullaan seuraamaan. Tätä hän ei ollut kuitenkaan valmis antamaan. Samalla aukeni Haapalaisenkin silmät huomaamaan, että meillä Helsingissä ei ollakaan yksimielisiä, vaan että koko tuo ääretön sekamelska oli vartavasten pantu toimeen, jotta sen avulla Gordie joukkoineen saisi käsiinsä koko liikkeen johdon mielensä mukaan. Tämän tajuttuaan Haapalainen heti lähetti kutsumaan Kansallislakon keskuskomitean, joka saisi päättää asiasta. Tämä saapuikin tuossa tuokiossa ja samalla tuli paikalle ylipäällikkö, herra Kockikin. Kysyttäessä häneltä, onko hänen luonaan käynyt lähettejä, saatiin tietää, ettei lähetiläät hänen kotonaan olleet käyneetkään. He olivat siis suoraan valhetelleet. Nyt ei ollut enää epäilystä. Keskuskomitea piti Valtuusmiesten kanssa kokouksen, jossa päätettiin, että työväki luottaa ylipäällikköön, eikä Gordiella ole mitään tekemistä liikkeen johdossa. Näin oli tämä herrain suunnittelema valtiokaappaus torjuttu."

Tähän kertomukseen on minun ainoastaan lisääminen, etten minä puolestani usko, että mitään "vallankaappausta" olisi herrain puolelta tällä petollisella tavalla suunniteltu. On kyllä mahdollista, että jollakin taholla olisi innolla vastaanotettu huhua minun paostani, jolloin Gordien astuminen sijalleni olisi ollut itsestään selvä. Mutta että nämä tällaiset huhut olisivat herrain puolelta mietityn suunnitelman aikeissa pantu vireille, sitä on minun vaikea ajatella. Moiset huhut ovat pikemminkin selitettävissä ainoastaan sen suuren hätäntymisen ja mielikuvituksen tavattoman herkistymisen tuotteeksi, jotka niinä hetkinä olivat valloilla.

Kuinka lieneekään, saapuivat keskusasemalle nyt herrat Norrmén, Gordie ja ehkäpä vielä joku kolmaskin, kutsuttuina sinne arvattavasti jonkun erehdyksen kautta, vastaanottamaan tointani. Samassa saapui myös herra Kurikka paikalle lausuen suuren kummastuksensa sen huhun johdosta, jonka oli minusta kuullut, eli että minä olisin luopunut toimestani. Ilmotin nyt jääväni paikoilleni siksi kunnes lakkokomitea, joka on minut toimeeni asettanut, toisin päättää. Silloin Kurikka kääntyi tulokkaiden puoleen selittäen, että koska tällä hetkellä ei kukaan muu nauti työväen luottamusta kuin kapteeni Kock, niin saa hän ilmoittaa, ettei voi tulla kysymykseen mitään personamuutosta siinä asiassa. Muuten on minun vielä lisääminen, että herrain Kurikan ja Valppaan läsnäolo ja heidän maltillinen ja arvokas esiintymisensä mitä suurimmassa määrin helpotti minulle järjestyksen palauttamisen ja mielten rauhoittamisen keskusasemalla.

Kun siis tästä onnettomasta sähköjutusta oli näin päästy selville, jäi yleisöön sittekin se luulo, että Helsingin pommitus oli yöllä alkava. Nähtävästi sitä luuloa piti vireillä osaltaan sekin seikka, että Tuusulassa majaileva tykkiväki sai vapaasti kulkea Helsinkiin ja kaikki puolustustoimet, yksin "sillan

räjähdyistäkin", meidän puolelta tarmokkaasti estettiin. Aseman ollessa jo kauan sitte selvänä kävi minun puheillani vielä monta henkilöä kehottamassa ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin pommituksen ehkäisemiseksi. Eräsken sanoi minulle seuraavat kovat sanat: "Kuinka teillä on otsaa istua levollisena täällä, kun sellainen vaara uhkaa kaupunkiamme!"

Vaikken mitenkään voinut uskoa pommituksen mahdollisuuteen, päätin kuitenkin siltä varalta että joku asianhaara olisi todella jotenkin jäänyt tietooni tulematta, lähteä kenraalikuvernöörin palatsiin. Otin ylioppilas Toikan kumppanikseni. Tässä sivumennen huomautettakoon, etten kertaakaan käynyt venäläisten viranomaisten luona ilman venäjän kielen taitavaa seuraajaa, joten kaikki puheeni ja toimenpiteeni näiden luona ovat päivän valossa ja todistettavissa. Kenraalikuvernöörin asunnolla meitä otti vastaan översti Lvovskij, joka kohta kysyi tahdommeko keskustella kenraalikuvernöörin itsensä kanssa. Tähän vastasin, etten mitenkään tahtonut vaivata ruhtinasta, jos översti luulee voivansa saattaa perille keskustelumme sisällyksen. Minulle oli tällainen keskustelutapa mukavampikin, koskapa arvelin mahdolliseksi, että minun, tällaisen "laittomasti asetetun" järjestyksen valvojan ilmestyminen korkeimman-vallan edustajan puheille olisi saattanut suuressa määrin vaikeuttaa suorapuheista keskustelua hänen itsensä kanssa. Nyt aloin minä kautta rantain selitellä överstille aseman vaaranalaisuutta, kun oli liikkeellä kaikenmoisia kiihottavia huhuja muka Venäjän uhkaavista hankkeista kaupungin asujamista vastaan. Pidin samalla tarpeellisena huomauttaa itse puolestani varmasti uskovani siihen, ettei venäläisten asema nykyhetkellä mitenkään ollut sellainen, että se olisi antanut aiheita pommituksen pelkoon, vaan että nuo huhut olivat ehkä saaneet alkunsa pahansuopain ihmisten suusta, jotka mahdollisesti tulisivat kalastamaan sameassa vedessä. Vielä mainitsin että jos venäläisen sotaväen puolelta ilman syytä ryhdyttäisiin tarpeettomiin ja julmiin toimenpiteisiin niin tuo sytyttäisi sellaisen liekin, ympäri koko Suomea, joka ei enää olisi mitenkään sammutettavissa. Esitykseeni översti heti vastasi voivansa antaa kunniasanansa pantiksi siitä, ettei ruhtinaalla, Suomen korkeimmalla sotilasvallan edustajalla, ollut vähintäkään aiheita aggressiivisiin toimenpiteisiin muussa kuin siinä tapauksessa, *että suomalaiset itse hyökkäisivät sotaväen kimppuun*. Tämän ilmotuksen saatua tein vielä muutamia kysymyksiä sen johdosta, että mahdollisesti saattaisi syntyä selkkauksia yksityisten sotilaspattrollien ja kaupungin väestön kesken, johon översti vastasi! "Olkaa aivan huoletti, ruhtinas käsittää mainiosti mikä kahakka on yksityistä laatua ja millä voidaan katsoa olevan suurempaa kantavuutta, jälkimäisellä ymmärretään ainoastaan sitä tapausta että venäläisen sotaväen kimppuun hyökätään *järjestelmällisesti*." "Herra översti siis", jatkoin minä, "vakuuttaa, ettei tulla panemaan mitään merkitystä, vaikkakin sellainen valitettava tapaus sattuisi, että esimerkiksi joku yksityinen sotamies tai joku siviili henkilö väkivaltaisella tavalla tulisi jossain kahakassa menettämään henkensä, seikka, joka tällaisen aikana, kun ihmiset sekä epäilevät että pelkäävät toisiansa, voi olettaa mahdolliseksi, koskapa yksityisiä murhia 'laillisinakin aikoina' — kuten herra överstille on tunnettu — saattaa tapahtua." Tietysti, tietysti, vakuutti översti Lvovskij ja lisäsi vieläkin, että hallituksen taholta ei tarvitse mitään pahaa odottaa. Sen jälkeen minä vielä pyysin, että jos mahdollista niin koetettaisiin välttää sotilasvahtien liikkumista kaupungilla, mikä mahdollisesti saattaisi aiheuttaa ikävyyksiä. Tähän pyyntöön suostuttiin asianomaisella taholla *ilman mitään ehtoja*, ja mainitsen minä tästä asiasta kumotakseni sen kaupungissa liikkuneen huhun että kenraalikuvernööri olisi muka tuon lupauksen antanut ehdolla että kansalliskaarti olisi itse astunut hänen henkivartijoikseen. Että todella kenraalikuvernöörin asunnon seutua eristimme, emmekä sen ympärillä oleville kaduille yleisöä päästäneet, niin se tapahtui kokonaan omasta aloitteestamme ja yksinomaisessa tarkotuksessa estää edellisen illan tapahtumia uudistumasta, joissa noin 40 henkilöä ruhjoutui ja vikaantui. Myös oli tarkotuksemme estää yltiöpäiden jatkuvia yrityksiä vetää kenraalikuvernöörinkin asunnon katolta venäläinen lippu alas ja pystyttää sijalle suomalainen. Viimeiset sanani översti Lvovskille olivat: Jos niin on kuin herra översti sanoo — eikä minulla ole vähintäkään syytä sitä epäillä — niin voin minä puolestani tällä hetkellä vakuuttaa teille, ettei suomalaisten puolelta tule tapahtumaan mitään ankarampaa häiriötä. Tähän översti Lvovski sanoi liikutettuna: Te siis luulette todella voivanne sitä vakuuttaa? Minä vastasin: Olen asiasta varma, ellei vaan minun toimintaani tulla häiritsemään. Översti läksi nyt yläkertaan tekemään kenraalikuvernöörille selkoa keskustelustamme. Jonkun ajan kuluttua hän palasi kysymään oliko minulla mahdollisesti vielä jotain lisättävää, johon minä vastasin että olin sanottavani sanonut. Överstin koko olemuksesta näin, että se minkä hän oli luvannut oli todenteolla tarkotettu. Ja me läksimme tyytyväisinä pois.

Keskusasemalle ilmotin kohta muutamille läheisilleni keskustelun tuloksen ja sanoin että nyt olin saanut varmuutta siihen mitä oikeastaan kaiken aikaa olin varmaksi otaksunut. Kuinka todella olisin saattanut istua rauhallisena keskusasemalla odottamassa synnyinkaupunkini pommitusta; johon pelkkä ajatus siitä kauhun tuskasta, mikä sellaisissa tilaisuuksissa esimerkiksi synnytyskipuja kärsivät vaimot tai kuoleman kanssa kamppailevat ja yleensä tautivuoteella olevat ihmiset saavat kokea, ajatus siitä, miten hädissään katuja pitkin juoksevat äidit hakevat lapsiaan, miten palavien rakennusten yläkerroksista ihmiset heittäytyvät alas räjähtävien pommien keskelle; ja pelkkä ajatuskin olisi pitänyt minua pöyristyttää ja herättää minussa levottomuutta. Jos olisin tällaisia hirmuja edes vähimmässä määrässä pitänyt mahdollisena, saattaako kukaan uskoa, että olisin voinut jäädä paikoilleni istumaan, edes lakko-komiteallekaan pelkoani ilmaisematta ja varottamatta?! Ei, vaan olisin minä kaiketi vaikka

rukoilemalla rukoillut kaikkia niitä ihmisiä, joista onnettomuuden ehkäiseminen olisi riippunut, ryhtymään kaikkiin heille mahdollisiin toimiin. Kun en minä mitään tällaista tehnyt, vaan todella istuin rauhallisena paikallani, täytyi minulla tietysti olla hyvin varma vakuutus pommitus-huhujen perättömyydestä. Ja rauhallisuuteni ainoa tarkoitus oli vaikuttaa rauhottavasti myös ympäristöni.

Nämät tärkeät rauhottamisen tehtävät minun kuitenkin oli jättäminen muille ja käyttäminen tätä turvan tunnetta vihdoinkin voidakseni vastaisten mahdollisten ponnistusten varalle koota uusia ruumiillisia voimia. Läksin kotiin levähtääkseni jonkun tunnin kuluessa. Mutta tuskin olin päässyt kotiin ja heittäytynyt pitkäkseni kun oveni taakse ilmestyi herra, joka soitti kelloa ja ilmotti minua vaadittavan viipymättä "erittäin tärkeissä asioissa" saapumaan pankkitirehtööri Norrménin asuntoon. Minä koetin tiedustella mikä se erittäin tärkeä asia oli, mutta lähetti ei sanonut siitä tietävänsä muuta kuin että asia oli "erittäin tärkeä".

Koska minun oli mahdoton tietää mitä odottamatonta oli saattanut tapahtua, lähdin vaikkakin puolikuolleena lähetin seurassa liikkeelle. Olen minä ollut vaikeissa manöövereissä, olen öitä valvonut sateessa ja kuurassa ja viikkokausia kenttäpalvelusta suorittanut ja voinpa ilman ylpeyttä sanoa, etten ole ollut kaikkien huonompia kestämiäni vaivoja ja väsymyksiä, mutta näin läpiväsynyt, sairaaksi asti nääntynyt en ole vielä koskaan ollut. Äidit, jotka valvovat kuolevien lastensa vuoteen ääressä voivat jotenkin samaa tuntoa.

No niin. Ajoimme siis kiesirattailla Katajanokalle. Kauppatoria myöten ajaessamme venäläisten sotalaivain heijastimet voimakkaasti valaisivat kaupunkia, jolloin huomaustin vieruskumppanilleni, että tuo oli mahtavanlainen ilotulitus. Hän vastasi: Saammepa nähdä millä se päättyy. Silloin jo ymmärsin että retkemme oli yhteydessä tuon saman painajaisen kanssa, josta olen edellisessä pitkältä puhunut. Päästyämme perille emme kuitenkaan tavanneetkaan pankkitirehtööriä hänen asunnossaan, vaan neuvottiin meitä lähtemään parooni Salzan luo, joka asui Uudenmaan kasarmissa. Täällä minut saatettiin etehisten ja käytävien läpi erääseen vastaanottohuoneeseen, jonne mentäessä muuan kapteeni, jolla näkyi olevan harmaita täpliä päässä sanoi: "Tekisi mieleni antaa vasten naamaa!" En tiedä ketä hän tällä tarkotti, itseäänkö vai ketä muuta. Vastaanottohuoneessa näin kenraalimajori Preshentzovin, rouva Grotenfeltin, översti G. Gadolinin, erään kaartin luutnantin, jota sanottiin Spåreksi sekä muistaakseni samaisen kapteenin, joka oli itsekseen puhunut naamaan lyömisestä. Myös muistelen huoneessa olleen erään kasakka-överstin, mutta sitä en voi varmuudella sanoa. Salzaa itseänsä en ollenkaan nähnyt. Päähenkilöinä keskusteluissa esiintyivät yllä mainitut Preshentzov, översti Gadolin sekä rouva Grotenfelt. Tästä keskustelusta en kuitenkaan tahdo kertoa muuta kuin että kysymys oli kun olikin yksinomaan tuosta pelätystä yhteentörmäyksestä, jonka vuoksi minä en muistaakseni lausunut täällä halkaistua sanaakaan, minulla kun oli, kuten edellisestä näkyy oma tietoni ja oma vakaumukseni asiasta.

Torstaina.

Eipä keskusasema torstainakaan jäänyt yleisön puolelta unohdukseen, joskaan väkeä ei käynyt juuri yhtä paljon kuin edellisinä päivinä. Itsestään selvää on myös, että eilisen pommituskauhun jälkeen kaikki yltiöpäiset ehdotukset olivat peräti vaijonneet. Nytpä siis arvelinkin sopivan hetken tulleen jolloin saattoi vaaratta vedättää alas kaikki nuo pommituskauhua herättäneet liput. Nyt en tarvinnut myös pelätä, että kukaan olisi selittänyt tekoni epäisänmaalliseksi. Pyysin siis ylioppilas Haapalaisen viipymättä ryhtymään tähän toimenpiteeseen. Epäilemätöntä on, että venäläinen yleisö ja etenkin sotaväki suuressa määrin rauhottui tämän toimenpiteen johdosta. Muutamat kaunosielut lienevät pitäneet toimenpidettä todella epäisänmaallisena ja siitä pahastuneet, mutta tuleehan muistaa, ettei lippua ole koskaan tapana nostaa ennen kuin kaupunki on varmasti ja lopullisesti valloitettu. Lohduttakoon siis heitä tässä se tieto, että he puolestaan olivat menettäneet urhoollisemmin kuin itse kenraali Nogi, joka vasta useampia päiviä Port Arturin vallotuksen jälkeen nosti valtakuntansa lipun sen muureille. —Tänä päivänä rupesivat muuten myös ensimmäiset ylioppilas-avustajani jättämään minut. Lähetystö saapui ilmottamaan, että nämä ylioppilaat eivät voi enää jatkaa yhteistoimintaa minun päällikkyyteni alaisena. Lähetystölle lausuin syvän valituksen sen johdosta, että olin apuvoimani menettänyt, ja pyysin heitä ainoastaan saattamaan perille tervehdykseni ja kiitokseni heidän avustuksestaan. Mitään varsinaista syytä luopumiseensa he eivät tuonneet esille, en minä myöskään itse tiennyt millään lailla pahottaneeni heidän mieltään. Kaikissa tapauksissa heidän lähdettyä alkoivat kansliatoimet tuntuvalta tavalla ontua, jonka vuoksi pyysin apulaisiani ylioppilas Haapalaista, Mannerstamia y.m. kaikin mokomin toimimaan siihen suuntaan, että mitä pikemmin saisi harvenneet rivimme jälleen täytetyiksi. Kaikeksi onneksi rupesikin torstai-illalla entisten lisäksi saapumaan sosiaalidemokraattisia aineksia ylioppilaspiireistä, jopa oppineita yliopiston miehiäkin, ja nyt alkoi tuo melkein jo pysähtynyt kansliakoneisto entistä vielä virkeämmin toimia. Kansliatointen järjestäminen tuli hiukan kehittyneemmälle kannalle, ja jäi erittäinkin herrain insinööri Severi Alanteen, maisteri Ailion, herrain Pertti Hämäläisen, Väinö Hakkilan ynnä joidenkuiden muiden huoleksi. Insinööri Alanne sai sitä paitsi tehtäväkseen panna kuntoon keskusasemalla löytyvän kirjapainon ja toimittaa sen käyttämiseen

tarvittavat ammattimiehet.

Muuten kului torstaipäivä edelliseen päivään verraten jotenkin levollisesti.

Niinkuin jokaisella päivällä oli oma tunnussanansa kaartin keskuudessa, niin myös jokaisen päivän huhujen ja ryövärijuttujen seassa oli aina joku päähuhu, joka sille päivälle antoi leimansa ja värinsä. Tämöinen mahtihuhu syntyi aina pimeään laskeuduttua kaupungin yli, eli siis aikana, jolloin mieli herkistyy ja rupeaa helposti näkemään kummituksia. Luonnollinen yön pimeys loihti epä tietoisuuden ja salaperäisyyden pimeästä, joka mielissä vallitsi, ihmeellisiä tapausten aaveita, jotka se varusti sadun siivillä. Tuossa yhdeksän ja kymmenen välillä alkoi toinen kulkuvahti toisensa perästä saapua ilmottamaan: "Herra kapteeni, kerrotaan että tänä yönä tulee kaksi taloa räjäytettäväksi!" — Mikä toinen näistä taloista oli sitä ei tiedetty, mutta toinen oli tietysti keskusaseaman rakennus. Jo tulee uusi kulkuvahti uudella ilmoituksella, joka kuulostaa jo aivan varmalta: on päästy perille siitä että "santarit tulevat räjäyttämään keskusaseaman ilmaan!" Myöhempään yöllä lennätetään meille huhu, että aamuyöstä on aikomus sytyttää kaupunki useista kohdista yht'aikaa palamaan. Minä tavallisesti käskin ryhtyä mitä tarkimpaan järjestyksen silmälläpitoon, vaikken omasta puolestani pannutkaan juuri mitään uskoa huhuihin. Muuten oli huhuilla kyllä hyvätkin puolensa, sillä niiden avulla saatoin erinomaisella tavalla kiihottaa vapaaehtoista kaartiä yhä kasvaviin voimainponnistuksiin järjestyksen ylläpitämiseen, joka muuten olisi tehoisan toiminnan puutteessa saattanut tositarpeen tullessa osottautua laimenneeksi. Tämöisiä tositarpeita järjestyksen valvomiseen antautuneiden voimien käyttämiseen olisi kylläkin saattanut minä hetkenä hyvänsä ilmaantua. Ajatelkaamme esimerkiksi, että olisi todella puhjennut joku suurempi tulipalo. Se olisi niinä aikoina mitä hirvittävimässä määrin voinut pelästyttää kaupungin asukkaita, koska sille olisi tietysti heti annettu joku valtiollinen merkitys. Mitkä muut satunnaisuudet tahansa olisivat voineet herättää arveluttavia paniikkeja, tai saada väenkokouksia syntymään. Näidenpä mahdollisuuksien varalta oli perin tärkeätä pitkin yötä pitää miehistöä mitä valppaimmassa toimintahalussa, jopa hienossa kiihotuksessa. Samalla terotettiin miehistön mieleen, ettei se saa missään tapauksessa menettää mielenmalttia vaikka sattuisi mimmoisia onnettomuuden kohtauksia tahansa, vaan että oli estäminen väen kokoontumisia yhteen paikkaan ja myös, ettei ole levitettävä mitään huhuja ennen kuin niistä oli keskusaseamalle ensimmäinen tieto annettu.

Perjantaina.

Tämä oli Keisarin valtaistuimelle nousemisen päivä, jota vietettiin tavanmukaisilla juhlamenoilla paraatineen ja kunnialaukauksineen. Jotta tämä toimitus saattaisi käydä niin esteettömästi kuin mahdollista, asettui kaartimme ketjuun kaikkien mahdollisten häiriöiden estämiseksi sotaväen kulkiessa Uspenskin kirkosta kaupungille.

Edelliset päivät olivat kuluneet sellaisessa hyörinässä ja pyörinässä, että oli ollut sula mahdottomuus antautua minkäänmoiseen välittömään kosketukseen kaupungin väestön kanssa, vaikka semmoinen kosketus eli yhteys olisi ollut perin tarpeellinen. Näinä levottomina päivinä, jolloin kaikki siteet kaupungin ulkopuolella olevan maailman kanssa olivat suureksi osaksi katkaistut, tuntui sangen arveluttavalta pitää ihmisiä epä tietoisuudessa väliaikaisen järjestysvallan laadusta ja toimenpiteistä. Että tuo tietämättömyys saattoi hermostuttaa ihmisiä vielä monin verroin enemmän kuin se pimeys, joka yön tullessa kaupungilla vallitsi, oli minulle enemmän kuin selvää. Tämä näkökohta oli lähimpänä vaikuttimena siihen, että minä, niin pian kuin sain kerrankin hengähtämisen aikaa aloin keskusaseamalla löytyvän kirjapainon avulla painattaa pieniä lentolehtisiä kaupungin asukkaiden luettaviksi. Yleisöllä oli täydellinen oikeus vaatia selvyyttä siitä, missä hengessä järjestysvalta työskenteli. Perjantai on siis lentolehtisten ja asiapapereiden kuuma päivä. Mitenkä kiireellistä laatua tämäkin toiminta oli, se ilmenee muun muassa siitä, että tärkeimmistäkin asiapapereista ja myös useimmista lentolehtisistä puuttuu, ei ainoastaan tuntimäärän, vaan päivämääränkin ilmotus. Sama puutteellisuus haittaa muuten myös useimpia niistä asiapapereista, jotka ulkoa päin meille saapuivat.

Tärkeimmät julki naulatuista "julistuksistamme" lueteltakoot tässä.

Julkaisu N:o 1.

Ilmotus.

Tästä päivästä alkaen on ohjesääntöinen haureus Suomen pääkaupungissa kumottu. Tähän vaadittaviin toimenpiteisiin ryhdytään tarmokkaasti heti.

Samalla ilmoitetaan, että toistaiseksi on asetettu opettaja V. Sippola siveysoaston ("Rahtiuden valvojien ja siveysjärjestysmiesten") ylipäälliköksi ja tohtori Matti Helenius hänen apulaisekseen. Kaikissa väkijuomaravintolain ja väkijuomakauppain sekä porttolain kiinnipitämistä koskevissa asioissa on käännettävä *Siveysoaston puoleen*.

Helsingissä, 3 p. marrask. 1905.

Kansalliskaartin
päällikkö
Johan
Kock.

Tämän ilmotuksen johdosta minulla on ainoastaan huomautettava, että ilmotuksen loppuosa ei minua nyt tyynellä mielellä ollen tyydytä. Olisin tahtonut sen hienommin lausutuksi ensinkin siihen nähden, että ravintolat ja porttolat ovat siinä asetetut ikäänkuin samalle siveellisyyden asteelle ja toiseksi itse tuohon "porttola" nimitykseen nähden, joka on loukkaava. Tähän huomautukseen on sitäkin enemmän aihetta, kun ainoa päämääräni pyrki olemaan toimia niin, etten ketään tulisi tahallisesti loukanneeksi.

Julkaisu N:o 2.

Kansalaiset!

Koska me tahdomme painovapautta niin kiellän minä vapauden nimessä minkäänlaisten ilmoitusten väkivaltaisen alasrepimisen.

Kielletty on myös ankarasti kaikki väkivalta, kuten yksityisten asuntoihin tunkeutuminen j.n.e.

Muuten työväen tulee luottaa ainoastaan niihin tiedonantoihin, jotka ovat annetut Kansalliskaartin keskusasemalta ylipäällikkö Kockin allekirjoituksella varustettuina.

Helsinki, marrask. 3 p:nä 1905.

Kansalliskaartin
päällikkö,
Johan
Kock.

Tämän ilmotuksen aiheutti nuo monelta taholta kuuluneet valitukset siitä, että työväki muka repi alas muiden puolueiden ja yksityisten henkilöjen julkisiin paikkoihin, kuten pylväihin ja katujen kulmiin kiinnittämiä ilmoituksia, samoin myös valitukset siitä, että yksityisiä henkilöitä olisi tunkeutunut ihmisten asuntoihin kehottamaan palvelustyttöjä lakkoon yhtymään ja muutenkin antamaan kaikenmoisia määräyksiä mitä erilaisimmista asioista. Vaikka minulle toiselta puolelta ilmoitettiin, että myös keskusaseaman julistuksia revittiin alas, katsoin kuitenkin aivan välttämättömäksi tällaisina "kansan vallan hetkinä" antaa kaupungin yleisön tuntea, että kansa itse tahtoo toteuttaa vapauden periaatteita ja olla mahdollisimman tasapuolinen, joten keskusaseaman puolelta koetettiin tällä ilmoituksella antaa sekä pylväät että katujen kulmat yleisön vapaiksi ilmotuspaikoiksi keskusaseaman ilmoitusten rinnalla. Ilmotusten molemmin puolinen repiminen on luettava yksityisten vallattomien teoiksi. Muuten katson tässä yhteydessä sopivaksi huomauttaa, ettei keskusaseamalta annettu yhtäkään ilmoitusta, joka ei olisi ollut minun nimikirjoituksellani varustettu, eikä ylipäänsä mitään määräystä, jonka tuoja ei olisi ollut minun kirjallisesti valtuuttamani.

Julkaisu N:o 3 oli venäjänkielinen ja kuuluu suomennettuna näin:

Ilmotus.

Kansalliskaartin nimessä, joka tällä hetkellä täyttää poliisin tehtäviä Helsingin kaupungissa, vakuutamme täällä asuville venäläisille kansalaisille, että mainitun kaartin tulee pitää tarkasti silmällä järjestystä sekä erittäin huolehtia siitä, ettei yksikään venäläinen asujain joutuisi minkään vaaran tai epäkohteliaan kohtelun alaiseksi. Vähimmänsäkin suhteissa tätä määräystä vastaan rikottaessa pyydämme kaikkia vahingon kärsineitä kääntymään keskuspoliisilaitoksen puoleen.

Helsingissä 3 p. marrask. 1905.

Kansalliskaartin
päällikkö,
Johan
Kock.

Tämän ilmotuksen aiheutti erittäinkin se seikka, että kaupungissa asuva venäläinen yleisö, josta suurin osa oli kaksinkertaisessa tiedottomuudessa yleisen aseman laadusta, koska heillä ei voinut olla vähintäkään aavistusta niistä aatevirtauksista, jotka suomalaisessa yleisössä liikkivat, oli senvuoksi epätietoinen myös siitä, missä määrin Helsingin asukkaiden mielenosotukset mahdollisesti sisälsivät vihamielisyyttä heitä vastaan. Toiseksi oli rauhottaminen senkin vuoksi perin tärkeä, että venäläisten

alotettua edellisenä yönä suurissa joukoin muuttaa kaupungista Viaporin linnotukseen; se tosiasia vaikutti erittäin hermostuttavasti suomalaisiin, jotka siinä luulivat näkevänsä sotatoimien enteitä.

Julkaisu N:o 4.

Kansalaiset!

Pimeän tultua karttakoon yleisö tarpeettomasti liikkumasta kaduilla tai keräytymästä joukkoihin sekä pysyttäytymään etäällä venäläisistä sotaväen osastoista. Samoin kehoitetaan niin kansalliskaartin kuin muiden järjestysjoukkojen karttamaan eripuraisuuksien syntymistä järjestyksen ylläpidossa.

Kansalliskaartin
päällikkö,
Johan
Kock.

Tämmöisen ilmotuksen lähimpänä syynä olivat keskusasemalle saapuneet hyvin uskottavilta kuulostaneet tiedonannot siitä, että Katajanokan kasarmien ympäristöä varustettiin miinoilla, ja että tämä toimenpide sinään sangen suuressa määrin osotti venäläisen sotaväen epäluottamusta kaupungin suomalaista väestöä kohtaan. Tämä tiedonanto saapui keskusasemalle jo yöllä perjantaita vastaan.

Tänään vihdoin onnistui herra Haapalaisen ja vasta mainittujen herrain järjestää poliisikamarin kansliatyöt tyydyttävämmälle kannalle. He jakoivat kaupungin poliisipiireihin, jopa laativat ehdotuksen säännölliseksi poliisijärjestöksi, joka ehdotus sittemmin painettiin keskusasemalla olevassa kirjapainossa, mutta jääköön sen sisältö tässä tarkemmin esittämättä. Kaupungin jakaminen sopiviin poliisipiireihin helpotti suuressa määrin kansalliskaartin tehtäviä, koskapa nyt miehistön vahtipalvelus järjestettiin heidän omia asuinpaikkojansa silmällä pitäen, ja he niinmuodoin pääsivät paikalleen paljon vähemmällä kävelyllä.

Jos minun kertomuksestani tältä perjantaipäivältä nyt tulee siihen käsitykseen, että elämä poliisiasemalla jo oli hiljennyt ja että asioilla kävijöitä ei enää näkynyt, niin olisi suuri erehdys, mutta mainitsematta ne jäivät ainoastaan sen vuoksi, ettei ne sanottavasti eroa edellisen päivän asioista ja kävijöistä. Erityistä mainitsemista ansaitsee ehkä kolmen soittotaiteilijan käynti keskusasemalla perjantai-illalla. He toivat mukanaan Viipurista saapuneen sähkösanoman, joka kertoi, että venäläiset sotaväen osastot olivat siellä anastaneet haltuunsa rautatieaseman ja muutamia muita yleisiä laitoksia. Tämän ilmotuksen silminnähtävä tarkoitus oli osottaa meille, että siis Helsingissäkin sellaisen vaaran mahdollisuus oli tarjona. Tiedonanto itsessään oli oikea, ja olimme me jo aikasemmin saaneet sen käsiimme niin hyvin mitä tulee Viipurin tapahtumiin kuin myös tapahtumiin Turussa ja muualla Suomessa. Mutta me olimme katsoneet tavattoman tärkeäksi pitää näitä toistaiseksi yksinomaan keskusaseman tietoina, koska ne yleisöön levinneinä, olisivat olleet omiaan tekemään ihmiset vieläkin enemmän rauhattomiksi, meidän ollessamme voimattomat mitenkään vaikuttamaan tapahtumiin ulkopuolella Helsinkiä ja siis mieliä rauhoittamaan. Siinä syy miksi käyttäydyimme näitä taiteilijoita kohtaan niinkuin emme olisi ottaneet uskoaksemme koko asiaa. Tätä salaperäisyyttä en kadu ollenkaan, vaan oli se ehdottomasti tarpeen vaatima jopa välttämätönkin. Vielä saapui keskusasemalle Porvoon kaupungista pormestari ja muuan kirkkoherra kertomaan siellä tapahtuneista pommiräjähdyksistä, ja näytti tarkoitus olleen kuvata meille siellä vallitsevan terrorismin hirmua. Meidän oli kuitenkin vastaaminen että tällaisiin kertomuksiin ei voida nyt panna mitään painoa, koskapa tällä hetkellä on muuallakin Suomessa jos jotakin tapahtunut. Näitä tapauksia en kuitenkaan ilmaissut. Turun selkkaukset olivat, kuten mainitsin alusta asti meidän tiedossamme ja saimme me ne yleisöltä onnellisesti salatuiksi.

Sanomattoman uupumukseni vuoksi pyysin lakkokomitealta, että minulle annettaisiin yöksi pari apulaista, ja tämä pyyntöni täytettiin. Minä sain avukseni herrat Hällebergin ja Karjalaisen, jonka jälkeen pääsin ensi kerran tilaisuuteen nukkumaan koko yön ajan. Kuitenkaan en enää uskaltanut yönkään ajaksi jättää keskusasemaa, vaan yövyin sinne.

Lauantaina.

Tämä oli nyt se kuuluisa "väliaikaisen hallituksen" päivä, ja ehkä samalla koko tämän sähköisen viikon sähköisin päivä. Keskusasema muuttui markkinapaikaksi, jonka vertaista tuskin mitkään markkinat voivat nähtäväksi tarjota. Minua sanan täydellisessä merkityksessä riistettiin eri suunnille samalla kuin korviini eri tahoilta huudettiin yht'aikaa mitä vastakkaimpia neuvoja, uhkauksia, käskyjä, rukouksia, herjauksia: — "Poistukaa heti asemaltanne niin kauan kun vielä täältä hengissä pääsette!" — "Tokko nyt vihdoinkin huomaatte kuinka kypsytätön te olette asemaanne!" — "Joko älyätte ettette te voi johtaa tätä kansan liikettä!" — "Herra kapteeni, tämmöisessä asiassa ei saa asettaa turhamaista itserakkautta

kansan etua ylemmäksi!" — "Te ette siis vieläkään huomaa, että teidän sijallanne olisi toisen miehen oltava täällä?" — "Sanokaa toki, mitä herran nimessä te aiotte tehdä nyt kun on enää vaan hetkistä kysymys, ettekö aio toimia?" — (Ystävän ääni:) "Mitä helvettiä sinä annat tuon joukon reuhata tuolla torilla, hajota se!" — "Johan me olemme saaneet kaikki mitä olemme pyytäneet, vieläpä enemmänkin; mitä te siis vielä tahdotte?" — Ja olkoon tässä vielä mainittu erään vanhan aatelismiehen esiintyminen keskusasemalla. Hän on minun tuttujani entisiltä upseeriajoilta. — "Kuuleppas, hyvä veli, tulehan tänne, minun on kahden kesken puhuttava sinulle sangen tärkeitä asioita, yksi minutti vaan, veliseni, yksi minutti! No niin, enpä olisi ikinä uskonut sinun koskaan maailmassa joutuvan tällaiseen asemaan, mutta en kuitenkaan tahdo sanoa, ettet sinä olisi aivan paikallasi täällä." Ja kohteliaasti kumartaen hän tuli pääasiaan: "Minä olen ensimmäinen, joka olen valmis luopumaan kaikista aateloikeuksistani, sillä tunnustan ne vääriksi, eikä siinä kyllä, vaan olen vakuutettu että samoin on menettelevä *koko aatelisto* ja kaikki muut, joilla on etuoikeuksia! Mutta sinun tulee nyt myöskin työväen luottamusmiehenä lausua totuuden sana ja toimia niinkuin omatuntosi vaatii. Minä tiedän että sinä käsität tämän hetken tärkeyden!" — Ja taas kohteliaasti ja merkitsevästi kumartuen hän poistui.

Vihdoin, voimatta enää kuunnella tätä neuvojen tulvaa, läksin kuin läksinkin parin oppineen henkilön seuraamana "pelastamaan isänmaata" — parooni Salzan luo. Parooni näytti hyvin hämmästyneeltä eikä tuntunut edes ymmärtävän mistä oli kysymys. Hän vaan vakuutti tuota samaa mistä minulle oli jo ennenkin annettu tieto, että nimittäin venäläinen sotaväki on toimiva vasta silloin kun sen kimppuun välittömästi hyökätään.

Tuntia myöhemmin kävivät ylioppilaat Haapalainen ja J. Peräläinen kaupungin valtuuston lähetystön ja översti Gordien kanssa samassa tarkoituksessa parooni Salzan puheilla. Näille oli parooni antanut saman vakuutuksen kuin minullekin. Muuten näyttivät eräät korkeat viranomaiset olevan aivankuin jonkinlaisessa ahdistuksen tilassa näiden loppumattomien asiallakävijäin keskellä. Innokkaammat kävijöistä suorastaan *asuivat* heidän luonansa, arvellen kai, että sinä hetkenä, kun he luopuvat vahtivuorostaan, alkavat kanuunat auttamattomasti jyristä tuon onnetoman väliaikaisen hallituksen vuoksi. Täytyypä toki minunkin myöntää, etten aivan levollisin silmin katsonut tämän jutun kehittymistä, mutta minussa oli jonkinlainen rauhottava vakuutus siitä, että tällaisia asioita hallitsevat jonkinlaiset meistä ja meidän toimenpiteistämme riippumattomat luonnonlait, joiden kehittymistä ei auta muu kuin koreasti odottaa, kuten kemistin on maltillisesti odottaminen ainesten käymistilan päättymistä. Ihmisten ajatusten kypsyminen jossakin äkkiarvaamattomassa kysymyksessä vaatii yhtä välttämättömästi aikansa, yleisön täytyy saada rauhassa harkita, eikä ole suinkaan viisasta koettaa tuota välttämätöntä aikaa siltä lyhentää tai viivyttää minkäänlaisilla kehotuksilla tai pakkokeinoilla. Mitä vapaampana kaikista häiriöistä tuo kemiallinen prosessi saa tapahtua sitä sopivampana aikana aiottu sekotus on valmiina. Tai sanonko toisen vertauksen? Niinkuin omena ei ennen kypsymistensä syliin putoa, vaikka kymmenet ihmiset sitä polvillaan rukoilisivat, niin ei tällaisessakaan tapauksessa mitkään rukoukset ja mahtikäskyt auta. Omena putoo silloin kuin se on kypsä.

Ja niinpä kävikin. Aivan itsestään selvisi tuo niin suurta levottomuutta herättänyt kysymys väliaikaisen hallituksen alistamisesta hallitsijan hyväksyttäväksi, ja jo kello kahden aikaan päivällä olin tilaisuudessa levittämään seuraavaa ilmoitusta:

Julkaisu N:o 5.

Kansalaiset!

Kaikkien väärinkäsitysten välttämiseksi ilmoitan Keskuslakkokomitean päättäneen rautatietorin kokoukselle klo 2 esittää väliaikaisen hallinnon asettamisesta, että *kokouksen päätös ehdotetaan Hallitsijan vahvistettavaksi*.

Kansalliskaartin
päällikkö,
Johan
Kock.

Niinpä oli siis tämä pulmallinen asia ratkaistu.

Mitään muuta sen kummempaa ei tänäpäivänä enää tapahtunut kuin että kirjallinen esitys väliaikaisen hallituksen asettamisesta oli kokoonpantava, käännettävä venäjäksi, ja saatettava ruhtinas Obolenskin luo. Tämäpä toimi antoi koko iltapäiväksi kuumen kiireistä touhua sekä itse esityksen laatijoille että sen kääntäjille. Kiirehdimme asiaa myös senvuoksi, että kenraalikuvernöörin omalta osaltaan rauhottuisi.

Näissä puuhissa ollessamme sain iltasella luotsitirehtöri N. Sjömanilta hänen käyntikorttinsa, johon oli nimen puolelle kirjoitettu:

"Uppvisa kortet å ångbåten. Vänd."

Sekä nurjalle puolelle:

"Generalguvernören kallar Eder till privat sammanträde å 'Slava' i afton. Ångbåt afgår kl. 9 från lotsbryggan å Skatuddens norra strand. 4.11.05."

(Suomeksi: Näyttäkää tämä kortti laivalla. Kääntäkää. — Kenraalikuvernööri kutsuu Teitä yksityisesti puheilleen "Slavalle" tänä iltana. Höyrylaiva lähtee kello 9 luotsisillalta Katajanokan pohjoisrannasta.)

Saimme kuulla että kenraalikuvernöörin luo oli lähetystö muistakin puolueista kutsuttu. Tämä kutsumus soveltui mainiosti aikeesemme, koska me nyt emme itse tarvinneet pitää huolta perille pääsystä, mikä tavallisesti tuotti jonkun verran hankaluutta.

Esityksemme tuli valmiiksi vasta hiukan yli 9, joten me emme ehtineet yllämainitulle laiturille ennenkuin vähää ennen 10. Lähetystömme oli kolmimiehinen ja kuului siihen S. Hellsten, Leppänen, ylioppilas Toikka ja minä. Laskeuduimme peräkannen alihytettiin odottelemaan lähtöä. Istuimme odotimme; — mutta eipä siitä lähdöstä näkynyt tulevankaan mitään.

Noin puolen tuntia turhaan odoteltuamme, astuu vihdoon sisään mies jättäen oven jälkeensä auki. Hänen levä-peräisestä, ja röyhkeän varmasta esiintymisestään päätin hänet laivan kapteeniksi ja kapteeniksi siis häntä puhutellen käännyin nyt hänen puoleensa kysymyksellä milloin laiva lähtee laiturilta. — Vaikka kello oli silloin jo noin 1/2 11, arveli mies, että ilma on vielä liian sumuinen ja pimeä (mitään sumua en minä ainakaan voinut huomata), ja että muka täytyy odottaa noin tunnin ajan jotta tulisi vähän valoisampi.

Kun nyt jokaiselle — ja erittäin laivan kapteenille — pitäisi olla selvänä se yleinen havainto, että yö yhä pimenee 12:een käydessä, vieläpä hiukan ylikin, tuntui tämä hänen vastauksensa minusta enemmän kuin kummalliselta. Luultavasti itse kapteenikin piti tätä viivyttelämisen tekosyytä liian kouraantuntuvana, koska hän rupesi sopertelemaan merkillisiä juttuja joistakin lakoista, joihin muka hänen koneväkensä olisi ryhtynyt. Huomattuani kaikki nämä vastaukset pelkiksi verukkeiksi, koetin varovasti päästä varmuuteen siitä, oliko miehellä lainkaan aikomus viedä meitä määräpaikkaan. Kysyin muunmuassa kuinka kaukana "Slava" oli täältä. "Yhdeksän tunnin retkellä", oli vastaus. Kummastusta osottamatta kysyin nyt milloin "Slava" oli niin pitkälle taipaleelle lähtenyt, johon sain vastaukseksi, ettei "Slava" ole koskaan minnekään lähtenyt, vaan se on aina kiinteästi pysynyt paikallaan. Silloin minä viittasin luotsitirehtöriin kutsuun ja huomautin, että tässä siis oli kysymys hänen päällikkönsä antamasta määräyksestä eikä minkäänmoisista ilveilyistä. Laivamies tokasi tähän: "Sjöman ei ole minun päällikköni, minä otan käskyt vastaan ainoastaan omalta päälliköltäni." Kun ottaa lukuun, että tällaisen pikku laivan kapteeni suhtautuu luotsitirehtöriin jotenkin niinkuin nimismies kuvernööriin, niin käsittää varsin hyvin mistä tässä oli kysymys. Annoin hänen nyt ymmärtää sen, minkä hänen jo itsensäkin täytyi ymmärtää, että aikomukseni ei tällä kertaa voinut olla lähteä yhdeksäntuntiselle retkelle, vaan ainoastaan Kronbergin selälle, jossa pansarilaiva "Slava" oli ankkurissa ja että meidän oli viipymättä tapaaminen kenraalikuvernööriä sanotulla laivalla. Kapteeni ei sanonut tietävänsä missä kenraalikuvernööri on, eikä myös tietävänsä mitään pansarilaiva "Slavasta". Hän tiesi ainoastaan että Kotkan kaupungin edustalla on Slava niminen fortti (pikku linnoitus). Ilveily alkoi olla jo kyllin selvää. Niin vaatimattomassa yhteiskunnallisessa asemassa oleva henkilö kuin pikku höyrylaiva "Ahkeran" kapteeni ei olisi koskaan uskaltanut menetellä niin kuin hän menetteli, ellei hänellä olisi ollut selkänöjää joltakin taatulta taholta. Tahtomatta tässä ketään mieskohtaisesti syyttää ja erityisesti mainiten, että luotsitirehtöri Sjöman myöhemmin kävi personallisesti keskusasemalla asiasta pahottelemassa, täytyy minun kuitenkin pysyä siinä käsityksessä, että olimme kuin olimmekin jonkinlaisen tahallisen ilveilyn esineeksi joutuneet; siitä käsityksestä en tule koskaan luopumaan. Selvää siis oli, että meiltä sinä iltana kaikin mokomin tahdottiin riistää pääsy "Slavalle".

Vaikka nyt saatoimme hyvin arvata, että se tärkeä neuvottelu, oli tämän viivyttelyn tähden jo ollut ja mennyt, päätimme kuitenkin hinnalla millä hyvänsä vielä tänä yönä päästä pansarilaiva "Slavalle", sillä olihan meillä myös *omaa* asiaa sinne. Olihan työväestölle annettu varma lupaus, että lähetystö on juuri sinä iltana käyvä kenraalikuvernöörin puheilla, eivätkä mitkään viipymisen syyt olisi näin perin tärkeässä asiassa näyttäneet työväen silmissä kyllin päteviltä — ja täydellä syyllä. Kehotin siis tovereitani kiirehtimään takasin keskusasemalle ja siellä pyysin ylioppilas Haapalaista ylioppilas Toikan seurassa heti lähtemään parooni Salzan luo sekä sitä tietä hankkimaan meille pääsy ruhtinas Obolenskin puheille. Lupa saatiinkin kahta käydessä yöllä, jonka jälkeen toimimme niin virkeästi, että noin 2:n tienoissa jo olimme kuin olimmekin kenraalikuvernöörin luona. Meitä oli tässä uudessa lähetystössä seuraavat henkilöt: Herrat Leppänen, Haapalainen, Toikka, Tikander ja minä.

Esitettyäni toverini kenraalikuvernöörille pyysin anteeksi viipymistämme sekä selitin sen syyt sellaisina kuin olen tässä ne lukijalle kertonut, mikä näytti suuressa määrin kummastuttavan kaikkia läsnäolevia venäläisen hallinnon miehiä. Selitin myös miksi tätä käyntiä emme olleet edes näin

myöhäisen ajan vuoksi katsoneet voivamme tuonemmaksi lykätä. Kenraalikuvernööri otti meidät vastaan ymmärryksellä ja suopeudella. Minä esitin nyt työväestön laatiman ehdokaslistan väliaikaisen hallituksen jäseniksi, ja hänen kyselynsä mukaan tein selkoa kustakin ehdokkaasta erikseen. Tarkasti kuunneltuaan kaikki mitä meillä oli sanomista, kenraalikuvernööri valitti kovasti, että tämän häiriön kautta me olimme jääneet vaille tilaisuutta yhdellä kertaa perustuslaillisten kanssa ehdokkaista keskustelemaan ja yleensäkin yleistä asemaa harkitsemaan. Kaikella minulle mahdollisella ponnella minä koetin osottaa kuinka tämä lista olisi koko kansan etujen kannalta katsoen välttämättömästi hyväksyttävä jotta tänä murrosaikana voisi olla todellisia takeita siitä, että kansan perusvaatimukset tulevat täytetyiksi; — koetin myös viitata siihen, että tällainen menettely näyttää ainoalta keinolta saada kansa pysyvästi rauhottumaan, jotavastoin muussa tapauksessa siihen on aivan vähän takeita. Toin esiin sen työväessä olevan varman vakaumuksen, että jos kansanomaisen hallitus pääsee vaikka vähäksikin aikaa toimimaan, niin useat nyt hunningoille jätetyistä alempien kerrosten elinkysymyksistä tulevat heti vireille pannuiksi. Kaikki lainsäädännön paino siirtyisi kohta sille alalle, joka on työväelle tähdellisimmin eikä pysyisi yksinomaan vaan varakkaiden luokkain elinkysymyksissä; lainsäädännön kärki siirtyisi toisin sanoin työnantajain ja työnkauppaajain keskinäisten välien järjestämiseen. Vaikka sekä kenraalikuvernööri että meidän lähetystömme kyllä tunsimme, että keskustelumme ei koskenut välittömästi päivän kysymyksiä, kesti tätä keskustelua kuitenkin lähes kaksi tuntia ja kosketeltiin siinä mitä erilaisimpia aloja. Muunmuassa poikkesi keskustelu Suomen vankeuslaitoksien kysymykseen. Tällöin minä huomautin kenraalikuvernöörille eräästä seikasta, jota ei luulisi mahdolliseksi perustuslaillisissa valtioissa ja joka myös tavallaan osottaa kuinka takapajulla inhimillisyyden pääperusteet saattavat tällaisissa valtioissa olla silloin kun nämä perusteet koskevat aliluokkaa. Yleinen lakimme myöntää näet vankien piiskaamista 25:llä raippalyönnillä, josta häväistyksestä eivät edes naiset ole vapautetut. Kaikki tällaiset ja monet muut seikat tulisivat epäilemättä ensi sijassa korjatuiksi, jos listaamme merkityt miehet saisivat vähänkin aikaa johtaa maan hallintoa. Ei uskoisi, mutta juuri humanisten uudistuksien pikainen toimeenpaneminen on kansan käsityksen mukaan huutavin tarve meidän perustuslaillisessa maassamme. Ruhtinas Obolenski rupesi nyt pitkässä selvittelyssä tekemään tiliä omasta vaikeasta asemastaan nykyisenä pulmallisena hetkenä. Hän on ollut puolueitten ristitulella, joista jokainen pyrkii oman merkityksensä nimessä toisten merkitystä alentamaan. Kuitenkin sanoi hän huomannensa, että milloin vanha suomalainen puolue on esiintynyt, niin se on sanonut edustavansa vaan omaa puoluettaan, samoin on sosiaalidemokraattinen puolue sanonut edustavansa vaan sosiaalidemokraattista työväestöä, mutta kun perustuslaillinen puolue haluaa saada tahtonsa esille, niin se sanoo edustavansa koko Suomen kansaa. Ruhtinas vakuutti useampaan kertaan suurta myötätuntoansa työväenpuolueelle, jonka rauhalliselle toiminnalle tänä vaikeana aikana sanoi antavansa mitä suurinta arvoa, ollen varma siitä, että juuri tämän puolueen maltillisuudesta ennen kaikkea on riippunut asiain tyyni kulku. Ja hän vieläkin toisti, että hänen hartain halunsa olisi ollut saada yhdellä kertaa kuulla kaikkia näitä puolueita, ja sitten kunkin puolueen asettamien ehdokasten keskuudesta saada aikaan koalitsiooni- eli kokoomislistan, joten sovinnon mahdollisuus syntyisi. Tässä minä nyt tein vieläkin yrityksen ajaa puolueeni asian läpi. Huomautin ensiksikin, että meidän asettamamme lista juuri edustaakin sellaista kokoomislistaa ja pitäisi sen — jos vaan hyvää tahtoa riittää — voida tulla hyväksytyksi, erittäinkin kun ilman meidän syytämme emme ole olleet tilaisuudessa yhteistoimintaan muiden puolueiden kanssa ehdokaslistan valmistamisessa. Täydellistä yhtäväkisyyttä puolueiden kesken ei kokoomislistaa laatiessa missään tapauksessa saa noudattaa, sillä eihän käy unohtaminen sitä ylen tärkeätä näkökohtaa, että määrävänä tekijänä täytyy ennen kaikkea esiintyä se työ, minkä kukin puolue omalta osaltaan on nykyisen valtiollisen aseman luomisessa suorittanut. Huomautin vielä, että niin vaikea kuin minun onkin Hänen Ylhäisyydelleen puhua suuren lakon tuottamista eduista, tahdon kuitenkin suoraan ilmaista — mitä oikeastaan ei kukaan voi kieltääkään — että nimittäin ilman sosiaalidemokraattisen puolueen jättiläisponnistusta niin hyvin Venäjällä kuin täällä meillä, emme nyt tässä tilaisuudessa keskustelisi näistä asioista. Siihen ruhtinas hiukan hymähti, ja vastaamatta edelliseen osaan esitystäni kertoi ainoastaan sanoneensa tässä äsken perustuslaillisille, että he olivat venäläisen työmiehen selän päältä vastaanottaneet kaikki menetetyt oikeutensa takasin. Siksipä onkin, sanoin minä, kohtuullista että tästä lähtien työväenpuolue on pääsevä siitä viheliäisestä lapsipuolen asemasta, mikä sillä tähän asti on ollut.

Mutta mihinkään varsinaisiin tuloksiin tässä asiassa pääsemättä siirtyi keskustelu pois ehdokaslistastamme kansalliskokouksen kutsumiseen. Minä asetuin kohta sille kannalle, että välitön kansalliskokouksen kutsuminen on koko kansan etuun nähden ainoa luonnollinen ja järkevä ratkaisu ja rauhan palaaminen olisi varmasti taattu. Mutta ruhtinas tuntui jo tässäkin asiassa olevan sidottu ja hänen vastauksensa kuulosti edeltäpäin päätetyltä — ainoa oikea menettelytapa hallitsijan puolelta, sanoi hän, on vastaisen lainsäädännön laskeminen nykyisen nelikamarijärjestelmän perustalle, muussa tapauksessa saattaisi suuri osa väestöä syyttää hallitsijaa perustuslakien rikkomisesta, sillä — jatkoi hän puhuen kuvannollisesti — kun meillä on kerran talossa neljä huonetta, onko välttämätöntä että revimme koko talon alas muuttaaksemme sen yhdeksi huoneeksi? Eikö ole luonnollisempaa että vaan puramme väliseinät? "Ja olkaa huolelta", lisäsi hän vielä, "tämän rakennuksen väliseiniä ei uskalleta enää jättää entiselleen, sen verran toki luulen käsittäväni tapausten merkitystä, väliseinät tulevat puretuiksi." Minä huomautin kuinka tarpeellista olisi juuri tästä asiasta saada varmat takeet, jotka

nimenomaan tällaisina levottomina aikoina olisivat aivan välttämättömät, että rauha palautuisi.

Tähän vastasi ruhtinas: "Jos niin kävisi, ettei kansan tahto tulisi tyydytetyksi, niin onhan teillä aina sama keino käytettävänä, jota nytkin olette käyttäneet."

— Sen yksin Jumala tietää, sanoin minä, mitä lakon sattuessa vastaisuudessa voi tapahtua, eipä mikään tapahtuma historiassa ole toisensa kaltainen.

— Niinpä niin, vastasi ruhtinas, mutta enpä usko, että he kernaasti antavat teille uutta aihetta lakkoon, ja juuri siksi että hekin käsittävät kuinka erilaisia eri lakot saattavat seurauksiltaan olla.

Huomautin että työväellä on tässä asiassa vähän huonot kokemukset taistelussaan yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden puolesta. Työväen ankara ja jäykkä esiintyminen "perustuslaillisia" kohtaan aiheutuu juuri näistä huonoista kokemuksista, nimittäin siitä myöntymättömyydestä, jota syyttä viime valtiopäivillä osottivat, ja joka tietenkään ei ollut mitään muuta kuin verukkeita. Jospa kansa silloin olisi saanut tahtonsa tunnustetuksi, seisoisimme nyt aivan toisella pohjalla.

Ruhtinas lopetti keskustelun lausuen samaa mitä hän sittemmin sunnuntai-iltanakin lausui ja luoden katsauksen työväenpuolueen kehitykseen Suomessa.

— Joku aika sitte — sanoi hän, —teidän kaupunkinne olivat vielä aivan pienet eikä ollut juuri mitään huomattavaa erotusta maalaisen ja kaupunkilaisen työmiehen välillä, joka asui milloin maalla milloin kaupungissa riippuen kunakin aikana tarjona olevasta työansioista. Sitävastoin nyt kun eräät teidän kaupungeistanne muutamassa kymmenessä vuodessa ovat kasvaneet kolmenkertaisiksi, on niissä kehittynyt suurilukuinen kaupunkilainen työväestö omine selväpiirteisine elämänvaatimuksineen, joita vaatimuksia nykyään on enää valtiollisellakaan alalla mahdoton syrjäyttää ja jonka väestön voima kuten äsken mainitsitte on pystynyt synnyttämään asiain nykyisen tilan.

Tähän päättyi keskustelumme, jonka olen kaikessa lyhykäisyydessä esittänyt. Kello oli jo 4 aamulla kuin palasimme pansarilaivalta kaupunkiin.

Sunnuntaina.

Sunnuntai oli lakon rauhällisin ja hiljaisin päivä. Sovinnollisuutta osotti itse päälakkokomiteakin salliessaan perustuslaillisten pyynnöstä senaatin kirjapainossa painattaa keisarillisen manifestin, jonka painattamista minä olin vielä vähää ennen pitänyt aivan mahdottomana, ja sentähden kaikki sellaiset pyynnöt hylännyt. Itse asiassa herättikin tämä painatuslupa työväen piireissä jonkun verran suuttumusta. Sillä tämä tavattoman nopeasti aikaansaatu paperi hyvin vähän tyydytti työväkeä; olihan se tavallaan osotuksena heidän tappiostaan muiden puolueiden rinnalla, sillä tuon manifestin kautta oli kaikki valta siirtynyt vanhalla tavalla valittavan säätökokouksen käsiin, ja niin ollen kaikki tuo eloa antava toivo, että kansa saisi välittömästi kokoontua niittääkseen oman luomansa valtiollisen voiton hedelmiä oli lykkääntynyt kaikkein onnellisimmassa tapauksessa ainakin vuodeksi eteenpäin, jonka vuoden kuluessa — katsoen rauhattomuuksiin keisarikunnassa — saattoi arvaamattomia asiankäänteitä tapahtua. Näin ollen ei olisi ollut mitään syytä tämän manifestin painattamiseen ennen lakon loppua, eli ennen kuin kaikki tilit puolueiden välillä olivat selvät. Mutta lakkokomitean menettelyyn vaikutti tietysti sama näkökohta mikä pitkin viikkoa joka kohdassa ilmeni, nimittäin työväen vilpittömä pyrkimys noudattamaan suvaitsevaisuutta toisin ajattelevia kohtaan, vieläpä silloinkin kun tästä suvaitsevaisuudesta sille itselleen koitui ilmeistä haittaa. Mikäpä muu puolue, jos olisi ollut ohjaksissa, olisi samaa suvaitsevaisuutta osottanut!

Se puolue, jolle tämä manifesti taas oli voiton lippuna, eli perustuslailliset, tunsivat nyt ajan tulleen, jolloin lakko olisi ollut lopetettava, koskapa tietenkin heidän mielestään lakon tarkoitus oli saavutettu. "Valkonen risti", johon kuului etupäässä ylioppilasneitosia, päätti lakkauttaa kaiken puutteenalaisten avustuksen ensi yönä kello 12. Oli silminnähettävää, että he olisivat jo nyt sunnuntaina tehneet kaiken voitavansa lakon lopettamiseksi, ellei tuo olisi ollut pyhäpäivän vuoksi mahdotonta, koska semmoisena päivänä työlakko itsestään on voimassa. Pantiin kuitenkin vahvat huhut vireille, että lakko lopetetaan jo maanantai-aamusta alkaen.

Näiden huhujen johdosta annettiin sunnuntain kuluessa ruotsinkielinen julistus meidän puoleltamme:

Julkaus N:o 6. (Suomennos:)

Kansalaiset!

Koska kaupungissa on levitetty harhaan johtavia huhuja lakon lopettamisesta ja myös apurahain maksamisen keskeyttämisestä, ilmoitan täten, että moiset huhut ovat levitetty aikomuksessa saada työväki luopumaan taistelusta oikeuksiensa puolesta, eikä näin ollen

työväen ole noihin huhuihin paneminen mitään merkitystä. Lakkoa luonnollisesti jatketaan kunnes työväki itse toisin päättää ja eri ilmoitus tästä päätöksestä annetaan.

Helsingissä 5 päivä marraskuuta 1905 klo 2 i.p.

Nimenomaisesta ehdotuksestani pantiin kokoon uusi lähetystö, jonka tehtäväksi annettiin työväen toivomusten saattaminen vieläkin kerran kenraalikuvernöörin kuuluville. Tähän lähetystöön kuuluivat seuraavat henkilöt: T:ri Väinö Vallin, Hellsten, Hälleberg, Fihlman, Eero Erkko ja minä.

Kuten näkyy oli tässä lähetystössä yksi työväen puolueeseen kuulumaton henkilö (Erkko). Tarkemman selonteon tämän lähetystön käynnistä kenraalikuvernöörin luona ja esityksistä siellä jätän kuitenkin tässä pois, koska siitä on sanomalehdissä jo tarkkaa selkoa tehty.

Maanantai.

Jos oli sunnuntai lakkoviikon rauhällisin päivä, niin oli maanantai sen sekä kamalin että myös vaarallisin päivä. Silloin oli päätetty — niin näkyi kaikesta — antaa sille puolueelle, joka oli lakon alkanut ja sitte kantanut päivän helteen ja kuorman, ratkaiseva isku. En nyt rupea muistuttamaan mieleeni niitä pahoja huhuja, joita jo varhain aamusta alkoi kierrellä ympäri kaupunkia, enkä niitä aikeita, joita aiottiin toimeenpanna työväen mustaamiseksi ja heidän asiansa pilaamiseksi. Olen ikäänkuin jäävi näistä juonista puhumaan, koska ne olivat kohdistetut liian lähelle minun omaa personaani, ja jätän siis tämän tehtävän niille ihmisille, jotka pitävät oikeutta ja totuutta jossain arvossa ja ovat niissä asioissa syrjästäkatsojia. Yksi syy vaikenemiseeni on myös se, että olin keskusasemalla melkein yksinomaan työväestön ympäröimänä enkä niinmuodoin voi ammentaa tietojani täysin puolueettomalta taholta. Kerron ainoastaan minkä omin silmin näin:

Näin toistasataa ylioppilasta kokoontuneena Unioninkadulla. Näin että useilla heistä oli revolverit koholla, ojennettuina työväkeä vastaan. Näin heidän lähenevän Senaatintorille päin. Unioninkatu Edlundin kirjakaupasta yliopistonrakennuksen kulmaan ja melkein koko Aleksanterinkatu olivat täynnänsä väkeä. Että vaara todella oli äärettömän suuri sen näkyivät valitettavasti ainoastaan harvat ymmärtäneen. Muutamat minulle tuiki tuntemattomat herrasmiehet sanoivat: "Nyt saatte nähdä, että tämä näytelmä päättyy venäläisen sotaväen väliin tulolla!" Kun ottaa lukuun, että ampumaan harjaantumattomien ihmisten käsissä revolveri saattaa niin sanoaksemme laueta *itsestään*, oli yleisen turvallisuuden asia tässä tilaisuudessa hyvinkin täpärällä. Asema oli lähimmin verrattava vaaraan, joka uhkaa, kun lapsi lähestyy kynttilä kädessä avonaista paloöljytynnöriä. Millä tavalla on palava kynttilä siepattava lapsen käsistä? Jos sitä äkkihuudolla varotetaan, kääntyy hän taakseen katsomaan ja tahtomattaan pudottaa kynttilän astiaan. Jos taas hiljaa hiivitään hänen taaksensa aikomuksessa äkkiarvaamatta temmata kynttilä hänen käsistään, niin hän saattaa säpsähtää ja pudottaa sen ennenkuin olen ehtinyt hänen luokseen, ja tuho on valmis. Niinpä minäkin pelkäsin huutaa omia miehiäni perääntymään, sillä kiihottuneet kun he kaikki olivat, olisi käskyni voitu käsittää hyökkäyskäskyksi vaan väärin kuulemisen perustuksella. Tiesin varmaan, että ylioppilaitten revolverit eivät voi enää montakaan hetkeä olla laukeamatta, ja niin pian kun ensimmäinen pamaus kuuluu, silloin pamahtaa kohta satoja peräkkäin. Huusin siis tarmoni takaa niin kovalla äänellä kuin suinkin jaksoin pitemmän lauseen, jota ei voinut väärin kuulla eikä väärin ymmärtää: "Tuhansien ihmisten pelastuksen vuoksi — perääntykää!"

Ja ihmetellä täytyy, että uhkaava verenvuodatuksen vaara oli ainoastaan tällä käskyllä vältetty. Itsestään selvää on, että jos verenvuodatus kerran olisi alkanut Aleksanterin- ja Unioninkatujen risteyksessä, niin se olisi jatkunut ylt'ympäri maata. Vaikea on tappuroihin leimahtanutta tulta sammuttaa. Yhtä vaikea on myös sammuttaa ilmituleen puhjennutta luokkavihaa. Onneksi on myös luettava, että samoihin aikoihin poliisikamarin pihalle oli kerääntynyt niin paljon miehiä, ettei ollut mitään mahdollisuutta kenenkään tunkeutua väkiryynnäköllä keskusasemalle.

Enemmän kuin otaksuttavaa on, että ylioppilasten johtaja, jolla siinä tilaisuudessa varmasti väitetään olleen poliisimestarin valtakirja taskussaan, olikin asettanut retkeilynsä päämääräksi keskusaseaman väkivaltaisen anastamisen, vaikka tätä myttyyn mennyttä yritystä sittemmin hyvin "ymmärrettävistä" syistä ruvettiin selittämään olemattoman terrorismin lakkauttamisen välttämättömäksi toimenpiteeksi.

Näin oli uhkaavin vaara torjuttu, mutta toimiin täytyi ryhtyä mahdollisten muiden selkkausten välttämiseksi. Siinä tarkoituksessa ehdotin, että lakon juhlallista päättäjaiskohtausta ei pidettäisi rautatientorilla, koska keskusaseaman turvallisuus vaati koko miehistön läsnäoloa keskusasemalla, ja tämän miehistön siis olisi pitänyt jäädä kokouksesta pois. Tämä ehdotus saikin tarpeellisen kannatuksen ja niin asetimme Senaatintorille keskusaseaman edustalle sankat rivit neliöön, jonka sisäpuolelle väkijoukot saattoivat turvallisesti kokoontua tarvitsematta pelätä mitään mahdollisia hyökkäyksiä ulkoa päin. Tämä varovaisuuden toimenpide osottautuikin sittemmin tarpeelliseksi, sillä 2:n aikaan päivällä, kun Senaatintori oli täynnänsä työväkeä, kuului sitä suojelevien kansalliskaartin

rivien ulkopuolelta tuo jo monesti ennen tuhoa tuottanut huuto: "Kasakat tulevat!"

Syntyi paljon suurempi sekasorto kuin aamupuolen revolverinäytelmässä. Onneksi kuitenkin kansalliskaartilaiset niin hyvin itse ketjussa kuin kansanjoukon keskeen asetettuina jäivät lujana muurina paikalleen, siten täsmälleen täyttäen heille jo edeltäpäin antamani käskyn, että tällaisessa tapauksessa liikahtamatta paikaltaan mitä tarmokkaimmin koettavat yleisöä rauhottaa ja pakokauhua estää. Ankarasti olin myös kaartia kieltänyt mihinkään tekoihin ryhtymästä ilman nimenomaista käskyä. Näin pelastui tämä monituhansinen kansanjoukko mitä suurimmalta sekasorrolta, ja työväenpuolue siltä häpeältä, johon sitä oli katalasti tahdottu pakokauhun sekamelskeen kautta saada. Kun nyt jälkepäin ajattelee kaikkia lakkoviikon vaaroja, niin mitä todellakaan olivat kaikki nuo mielettömät pommitusjutut ja muut sen tapaiset mielikuvituksen synnyttämät hirmut tämän päivän tapahtumiin verraten, joihin Venäjän sotaväki ei ottanut osaa, mutta jotka kuitenkin omin silmin, eikä ainoastaan mielikuvituksessa, näimme edessämme!

Maanantaipäivä oli siis kuin olikin lakkoviikon kamalin ja rauhattomin päivä. Ja myönnettäköön myöskin se, mitä ei yksikään ihminen valheeksi kykene väittämään, että työväki tänä kamalana päivänä maltillisuudellaan kahdesti saattoi sortajansa häpeään. Sellaisissa tilaisuuksissa kysytään ei ainoastaan kärsivällisyyttä, vaan myöskin anteeksiantavaisuutta.

Tahdon tähän merkityksi, että saman päivän iltana, kuuden ajoissa ilmotin pormestari von Haartmanille aikovani luopua järjestyksenpidosta huomenna, eli tiistaina kello 12:n tienoissa.

Merkittäköön maanantaipäivän laskuun vielä seuraavat julistukset. Edellinen annettiin sen johdosta, että osa kaupungin yleisöä, johon valitettavasti kuului myös muutamia työväen miehiä, ennenaikaisesti rikkoivat lakon:

Julkaisu N:o 7.

Kansalaiset!

Se taistelu, johon Suomen työväki on ryhtynyt oikeuksiensa saavuttamiseksi, ei ole loppunut. Vielä on saavuttamatta yksikamarieduskunta. Vaikka työväen taistelua täten täydellisen tasa-arvoisuuden, kansanvaltaisuuden ja ihmisyyden hyväksi vielä kestää, ovat eräät liikkeet ja laitokset ryhtyneet tätä taistelua murtamaan. Tällaisten luokkaetujaan silmälläpitäväin varakkaiden ja lakonrikkureiksi ruvenneiden työläisten luopiomenettelyä vastaan on lausuttava mitä jyrkin siveellinen paheksuminen.

Helsingissä, marrask. 6 p. 1905.

Kansalliskaartin
ylipäällikkö,
Johan
Kock.

Toisen julkaisun sisältö ei kaipa selitystä:

Julkaisu N:o 8.

Varotus.

Koska järjestyksen ja rauhan ylläpitämiseksi on ehdottomasti välttämätöntä, että kaikkalainen juovutusjuomien, niin hyvin poltettujen väkijuomien kuin viinien ja muiden miedomprien väkijuomien sekä mallasjuomien, myynti ja anniskelu pidetään edelleen suljettuna, varotetaan täten yleisen turvallisuuden nimessä ketään uskomasta sellaisia aivan perättömiä huhuja, että väkijuomamyymälät ja anniskelupaikat tänään saataisiin avata. Sellaiset paikat samoin kuin porttolatkin pidetään *ehdottomasti* suljettuina.

Helsingissä, marrask. 6 p. 1905.

Kansalliskaartin
ylipäällikkö,
Johan
Kock.

Tiistaina.

Eilisaamuisten tapahtumien johdosta Unionin- ja Aleksanterinkatujen risteyksessä annoin Kansalliskaartille seuraavan julistuksen, jonka sisältö ei sen enempää selitystä kaipa:

Kansalliskaartille.

Sen johdosta, että minun eilenaamuinen kieltoni voiman käyttämisestä erästä pientä rauhanhäiritsijäjoukkokuntaa vastaan on herättänyt useissa kansalliskaartilaisissa suurta paheksumista, tahdon lausua seuraavaa:

Kansalaiset! Ajatelkaa mikä hirvittävä pakokauhu kaikkine kamaline seurauksineen olisi syntynyt niissä taajoissa ihmisjoukoissa, jotka sillä haavaa olivat kerääntyneet Unionin- ja Aleksanterinkaduille ja vallankin niiden risteykseen, jos olisin asettanut raa'an voiman maltin ja viisauden vaatimusten yläpuolelle. Se olisi ehkä johtanut siihen, että satoja naisia ja lapsia olisi tallattu kuoliaaksi. Ja kuka takaa, että saavutetun "voiton" hinta ei olisi ollut vieläkin suurempi...? En ainakaan minä.

Niinkö meidän sitte todellakin olisi pitänyt turvata sen yleisön rauhaa ja onnea, jonka vahdiksi olimme asettuneet? Hyvät kansalaiset! Juuri sen vuoksi, että teiltä vaadittiin niin tavattoman paljo enemmän rohkeutta peräytymiseen kuin etenemiseen, ja *vielä hiukan muunkin vuoksi*, minä valitsin edellisen, ja te kestitte tulikokeenne. Kiitos siitä teille! Muistakaa, veljet, että tämä "tappio" on meidän ensimmäinen suuri voittomme! Vieläkö enempää voitte pyytää.

Helsingissä, marrask. 7 p. 1905.

Kansalliskaartin
ylipäällikkö,
Johan
Kock.

Tämä tiistai-päivä oli keskusasemalla viikon helpoin päivä, mutta eipä kummakaan, koska se ei oikeastaan lakkoviikkoon enää kuulunutkaan. Tänä päivänä kävi lähetystömme viimeisen kerran kenraalikuvernöörin puheilla, joka oli siirtynyt sotalaivalta Katajanokan kasarmille ja kutsunut lähetystön luoksensa. Lähetystöön kuuluivat seuraavat henkilöt: T:rit Väinö Vallin, Matti Helenius sekä S. Hellsten ja minä ja esitti kenraalikuvernööri lähetystölle perustuslaillisten senaattorilistan ja kysyi lähetystön mielipidettä siitä. Kuten jokainen varsin hyvin käsittänee, vastasi lähetystö tähän, ettei työväestö mitenkään voi kannattaa sellaista listaa. Jäähyväissanoiksi kenraalikuvernööri lausui tyytyväisyytensä työväen erinomaiseen käytökseen ja mallikelpoiseen järjestyksenpitoon, jota se lakkoviikolla oli kaikissa suhteissa osottanut.

Tehtävämme keskusasemalla oli päättynyt.

Kello 2 päivällä jätimme tämän laitoksen, joka lähinnä kirkkoa ja armeijaa, muodostaen porvarillisen yhteiskunnan lujimman kulmakiven, on ja jää köyhälistön ainaisen kammon esineeksi. Lyhyet olivat ne päivät, joiden kuluessa laitos oli työväen omissa käsissä ja työväen omaa asiaa suojeli. Luultavasti edes jossakin suhteessa tämmöistä asemaa pitkittääkseen tahtoi työväestö tämän viimeisen lähetystönsä kautta ilmaista kenraalikuvernöörille toivonsa, että minä nimitettäisiin Helsingin kaupungin poliisimestariksi. Ruhtinas Obolenski oli puolestaan tähän ehdotukseen hyvin myöntäväinen. Ja asia olisi ollut ratkaistu, ellen minä itse puolestani olisi kieltäytynyt rupeamasta tämän laitoksen palvelukseen. Enkä hetkeäkään epäillyt kieltäytyessäni. Sillä enhän minä siihen virkaan olisi astunut enää köyhälistön palvelijana. En. Vaan minussa on näitä laitoksia vastaan sama luontainen kammo kuin köyhälistölläkin. Ja jos loppuun asti puhutaan: Kuka ei sitä sydämmensä syvimmissä tuntisi, vaikkapa ulkonaisesti sen kieltäisikin.

Vielä on yksi ikävä asia mainittavanani. Nuo kuuluisat 160,000, joita varakkaat luokat ovat verranneet Judaksen 30:een hopeapenninkiin!

Mutta ennenkuin näistä hopeapenningeistä puhun, täytyy minun lausua pari sanaa niistä 10,000 penningistä, jotka kaupungin rahatoimikamari valtuuston ja maistraatin suostumuksella käytettäväkseni määräsi. Nyt perästä päin on näet sanomalehdissä kerrottu kuinka lamppuihin, paperosseihin, punaseen kankaaseen y.m. sellaisiin muka tarpeettomiin asioihin on kulutettu suunnattomia rahoja. Tililaskuja semmoiselta viikolta kun lakkoviikko oli, saattaa olla hyvinkin kiitollista jälestäpäin penkoa ja arvostella kamareissa, joita ei enää mitkään pommitukset uhkaa eikä pimeys haittaa. Mutta itse lakkoviikon hyöryssä, jolloin jokainen hetki kysyi mitä suurinta voimain jännitystä, ei todellakaan tule ajatelleeksi, että rauhan palattua saa jokaisesta paperossista vastata, — jokaisesta paperossista ja jokaisesta nauhasesta, jonka on täytynyt kiertää järjestysmiesten hihain ympärille heidän erottamiseksi muusta yleisöstä. Olkoon nyt pari sanaa erityisesti paperosseista. Lakon ensi päivinä, kun keskusasema oli täyttynyt etupäässä nuorista herroista, jotka reippaasti

ryhtyivät kansliatöihin, lähetettiin suuret määrät Borgströmin tupakkatehtaasta *ilmaiseksi*, arvattavasti hyväntahtoisessa tarkoituksessa osottaa kohteliasta huomaavaisuutta vapaaehtoisesti vaikeaan työhön ryhtyneille joukoille. Kun mitään erotusta keskusasemalla ei tehty herrain ja työmiesten välillä, ei sitä ymmärretty tehdä myöskään paperosseihin nähden, vaan otaksuttiin lahjaa yhteiseksi. Sittemmin, kuten olen kertonut, luopuivat herrat toimestaan ja samassa keskeytyivät myös tupakkalähetykset keskusasemalle. Miehistö oli jo kuitenkin tottunut saamaan tupakkia ilmaiseksi ja kun me emme tahtoneet katkeroitaa mieliä kääntämällä huomiota tähän anteliaisuuden sammumiseen, rupesimme miehistölle *ostamaan* paperosseja. Sama on myös lamppujen laita. Ne olivat yleisen pimeyden vallitessa aivan välttämättömiä kapineita järjestyksen valvojain käsissä. Pitänee olla jokaiselle selvä, että suurlakon tapaisessa poikkeustilassa lamppujen luvun laskeminen ja kirjaan merkitseminen jäi aina tois'arvoiseksi tehtäväksi, jonka muut paljoa kiireellisemmät tehtävät sysäävät syrjään. Mitä tulee sitte meidän tilijämme vastaan tehtyyn muistutukseen, joka koski eräälle Kivekäs nimiselle miehelle Stockmannin asekaupan luona katurähäkän aikaansaaman vamman johdosta annettua kipuapua, niin oli se välttämättömyys, koska oli mahdoton tietää ja ottaa selvä kuka yleisöstä oli hänelle tuon vamman aiheuttanut. Ainoa varma tietomme oli, ettei tuo räökkääjä kuulunut työväen luokkaan. Vielä on tilejämme vastaan tehty sekin muistutus, että siinä tavataan menoerä muutamasta retkestä Helsingin ulkopuolelle. Tämöinen muistutus osottaa kuinka vähän tehtävämme laatua osattiin ja osataan ymmärtää. Ei se suinkaan voinut rajottua kuten tavallinen poliisimestarin toimi tarkalleen kaupungin piiriin (eikä edes sekään kokonaan rajoitu siihen), vaan sen piti monessa suhteessa ulottua myös kauas kaupungin ulkopuolellekin. Täytynee kai tilintarkastajainkin sen verran ymmärtää, että rauhallisuus Helsingissä riippui sangen suuresta määrin siitä, että meillä oli tarkat tiedot tuumista kaupungin ulkopuolella ja me näin saatoimme yleistä mielialaa hallita. Liian suuriksi on sanottu erityisesti ajurimenojamme. Ajureita käytimme pikaviestien kulettamiseen. Koko hallinto oli toimitettava näiden viestien avulla, sillä ei saa unohtaa, että posti, telefoni, rautatiet eivät olleet siihen tarkoitukseen käytettävissämme; emme voineet esimerkiksi Fredriksbergiin tai Oulunkylään lähettää juniamme, emme liioin voineet näin kiireellisissä toimissa käyttää jalkamiehiä. Vielä on otettava huomioon sekin, että ajurien palkka näinä päivinä ei voinut riippua yksinomaan heidän tahdostaan eikä siitä taksasta, joka tavallisissa oloissa on vallitsevana. Ajureita sitäpaitsi käyttivät suostumuksellamme ja meidän laskuumme sangen monet porvarillisten puolueitten toimimiehet, jotka eivät järjestyksuntaan kuuluneet. Menojamme enensivät tietysti myös tuhannet satunnaiset tarpeet, joita oli jos jonkinlaisia näin suuremmoisessa toiminnassa. Tarvitsimme lätkiä, kyniä, paperia, kynttilöitä, — rupeisinko todella luettelemaan? Kyllähän minä jo ensi hetkestä aavistin, että kaikista näistä asioista vielä tullaan napsimaan, erittäinkin kun tiesin etteivät nuo 10,000, joiksi kaupungin hallinto näkyy menomme arvioineen, tulisi riittämään mihinkään. Paitsi ajureita, punasta kangasta, tupakkia, lätkiä, kyniä, kynttilöitä, lamppuja tarvitsi miehistö nimittäin myöskin ravintoa. Eipä semmoisesta vahtipalveluksesta olisi mitään tullut, jos Fredriksbergissä, Sörnäisissä, Berghällissä asuvain miesten olisi pitänyt kolmasti päivässä käydä kotonaan syömässä. Keskusasema sijaitsee keskellä kaupunkia, hallintorakennusten ja varakkaan väestön palatsien keskellä. Tuskin ainoatakaan työmiehen asuntoa voi löytää virstaa lähempänä keskusasemalta, vaan täytyy pitää keskimääräisenä etäisyytenä puolitoista virstaa. Näin ollen olisi jokaisen heistä, paitsi raskasta, yhtämittaista seisomista ja kävelyä vahtipalveluksessa, ollut vielä käveleminen 9 kilometriä ruokapaikalleen. Mitä ruokamenoihin muuten tulee niin jos ne lasketaan viittätuhatta miestä kohden markaksi päivässä, huomaa helposti, ettei nuo 10,000, vaikka niitä olisi yksinomaan ruokaan käytetty, olisi riittäneet enempään kuin kahden päivän ruuaksi. Mutta me olimme keskusasemalla seitsemän päivää. Rahaa oli siis saatava tuntuva määrässä muulta taholta.

Ja näin nyt tulemme noihin hopeapeningeihin, senaatilta saatuihin 160,000 markkaan.

Näiden käyttämisestä on minulla seuraavaa sanottavaa:

30,000 näistä rahoista jaettiin niille köyhälistön kaikkein köyhimmille jäsenille ja perheille, joiden puutteenalaisesta tilasta keskusasemalle erityisesti ilmoitettiin. Häätä oli lakkoviikon loppupäivinä kaupungissa hyvin suuri. Meidän hyvässä Helsingissämme kuolee tavallisinakin aikoina joukko ihmisiä kroonilliseen nälkään, hoidon puutteeseen tai muuhun aineelliseen kurjuuteen. Helppo on käsittää mitä kokonaisen viikon lakko tällaisten ihmisten elämänehtoihin vaikuttaa. Olisipa ollut suorastaan julmaa jättää tällaisten ihmisten viheliäistä tilaa huomioon ottamatta. Kansa oli itse ohjaksissa, kansa ei sitä voinutkaan tehdä. Ainoastaan se tietää missä kohden kenkä puristaa, kellä se on jalassa. Merkitkää se tileihinne, hyvät herrat! — Paitsi näitä kaikkein köyhimpiä oli paljon sellaisiakin autettavia, jotka olisivat muuten hyyryvelkainsa vuoksi tulleet asunnoistaan hädätetyiksi; löytyi ihmisiä, jotka eivät voineet itselleen lääkkeitä apteekista lunastaa, löytyi sellaisiakin, joille täytyi antaa jatkorahoja heidän lähteäkseen kaupungista kotiseudulleen; kun vihdoinkin kaupunki ei katsonut velvollisuudekseen pitää riittävää huolta kenraalikuvernöörin talon luona haavottuneista ihmisistä, vaikka järjestyksen pito silloin vielä olikin kaupungin omain viranomaisten hallussa, jäi sekin meidän tehtäväksemme ja tämä tietenkin kysyi rahoja. Paitsi menoja miehistön ravitsemiseen ynnä muihin satunnaisiin tarpeisiin jaettiin loppusumma miehistölle niukaksi korvaukseksi heidän enimmäkseen sateisen sään aikana toimitetusta vahtipalveluksesta, jolloin heille koitui suurta vahinkoa vaatteiden ja jalkineiden

pilaantumisesta. Asiantuntija tietää, että tämmöisenä sateisena vuodenaikana yhden viikon vahtipalvelus kivisellä kaupungin kadulla tekee melkein lopun uudesta saapasparista. Saman kohtalon alaiseksi voi myös vähänkin huonoverkaisempi päällystakki ja lakki joutua. Näiden vahinkojen korvaukseksi jaettiin noin 20 markkaa mieheen koko viikolta, eli 3 markkaa päivää kohden. Minä en ole ollenkaan noita rahoja kädessäni pidellyt, enkä edes nähnytkään, mutta sen kuitenkin tiedän, että mitään *palkintoa ei niistä kenellekään jaettu*, sillä palkinnoksi ei noita 3 markkaa todellakaan voi nimittää. Jos tulipaloon vapaaehtoisesti saapuneet sammuttajat, tulipalon sammutettua esittäisivät vaatimuksenaan jonkinlaisen *palkinnon* saamisen, niin voitaisiin heitä jollakin syyllä työntää pois sanomalla, ettei ennen tulipaloa oltu tehty mitään sopimusta palkinnosta; mutta jos kysymys on niiden suoranaisten vahinkojen korvaamisesta, joita tulipalo on aikaansaanut, esimerkiksi kärventämällä sammuttajain saappaita ja polttamalla heidän vaatteitaan, niin tuskinpa mitkään näkökohdat voivat pelastetun talon omistajaa sellaisesta korvauksen velvollisuudesta vapauttaa. Vähintäkin kaikesta, jos tämä talonomistaja kuuluu gentlemannien varakkaaseen rotuun. Senpävuoksi nuo yleisön ja sanomalehtien pikkumaiset, kitsastelevaiset tililaskut tuntuvat niin kauppiasmaisilta, ollakseni nyt sanomatta — porvarillisilta.

Tämän yhteydessä älkööt myöskään tästä kansan rahavarojen liiallisesta "tuhlaamisesta" huolestuneet saivartelijat unohtako sitä tosiasiaa, että noista rahoista lopullisessa tilityksessä on jätetty valtiolle takaisin hiukan yli 19,000 markkaa.

Olinpa unohtaa vielä viimeisen synnin, joka on hartioillemme säilytetty: — Me olimme anoneet ja saaneet nuo rahat "*vanhalta*" senaatilta. Tähän syytökseen ei minulla kuitenkaan ole muuta huomautettavaa kuin että mitään muuta senaattia ei silloin ollut ja että varemmin sen senaatin puoleen olivat kansalaiset, vieläpä sen ankarimmat vihollisetkin kääntyneet jos jonkinlaisilla rahapyynnöillä ja palkintojen anomisilla, tuntematta omantunnon vaivoja tai osakseen saamatta yleisön paheksumista.

Me emme odota, vielä vähemmin vaadimme mitään kiitoksia ponnistuksistamme tuona vaikeana viikkona; vaadimme ainoastaan, ettei meitä syyttä koetettaisi halventaa yleisön silmissä. Kiitosta on meillä yllin kyllin siinä tiedossa, että olemme tehtävämme tehneet, joka oli käsiimme annettu, olemme ylläpitäneet järjestyksen ja estäneet niin lähellä olleita melskeitä ja rettelöitä kansallisryhmin välillä. Ja kun siinä tehtävässämme olemme onnistuneet, niin olemmepa tehneet työn, jonka arvoa ei käymillään rahoilla mittaaminen.

Jälkikirjotus.

Näin olen nyt siis muutamien piirteiden kuvannut suurlakon asioita ja niitten yhteydessä olevia tapahtumia keskusasemalla. Että tämmöinen tehtävä olisi kysynyt laajempaa tilaa ja täydellisempää ja täsmällisempää muotoa, myönnän kernaasti, mutta toivon samalla, että nämä vaillinaisuudet vastedes tulevat toisen miehen käden kautta kaikin puolin tyydyttävällä tavalla täydennetyiksi. On sitäpaitsi järkeenmenevä asia, että tämä tehtävä kaipaa täysin puolueetonta henkilöä.

Yksi seikka on kuitenkin vielä mainitsematta, nimittäin poliisilakko. Kun tämä asia ulkonaisesti katsottuna oli ainoastaan irrallisessa yhteydessä minun toimintani kanssa keskusasemalla, olin vähällä sivuuttaa sen kokonaan, mutta koska jälestäpäin olen tullut huomaamaan, että löytyy joltisenkin paljon ihmisiä, jotka eivät tälle tapahtumalle läheskään pane sitä merkitystä mikä sille asiain yleiseen kulkuun nähden lakon aikana oli, pidän tarpeellisena lausua siitä pari sanaa. Ei ole vaikeata arvata mitä rettelöitä, — käyttäakseni tässä asiassa kaikkein lievintä sanaa, — silloisten poliisien virkatehtäviinsä jäämisestä olisi syntynyt sellaisena mielten kuohun aikana, kun suurlakon aika oli, kun niitä jo tavallisinakin aikoina niin tuntuvassa määrin vihattiin. Seurauksia tietenkin ei olisi tarvinnut kauvan odottaa ja suurlakko todennäköisesti olisi saanut aivan päinvastaisen luonteen, kuin mikä sille poliisilakon kautta kehittyi. Itsestään selvä asia on, että poliisit mainiosti oivalsivat myöskin oman vaaranalaisen asemansa, ja että he ahdistetuina sydämin odottivat ulkoapäin tulevaa pelastavaa sysäystä. Sellainen sysäys tulikin. Löytyikin näet kaksi henkilöä, lakkokomitean jäsen herra K.G.K. Nyman ja neiti Alma Malander, jotka kehotuksillaan vapauttivat poliisit ikävän pakkovelvollisuuden ja itsensäilyttämisvaiston synnyttämästä ristiriidasta ja niin saatiin poliisilakko aikaan.

Lopuksi tahdon muutamien sanoin mainita siitä kokemuksesta, minkä köyhälistö suurlakon aikana sai. Silloin tuli nykyisten valtiollisten ja yhteiskunnallisten laitosten mädännäisyys niin räikeällä tavalla näkyviin, ettei yksikään totuutta harrastava ihminen kykene tätä väitettä toiseksi selittämään. Yhteiskuntavalheissa kasvatetut ihmiset olivat tottuneet pitämään tätä esivaltaa, jonka sanotaan olevan Jumalasta kotoisin, kaikkine vankiloineen, tuomareineen, syyttäjineen, ilmiantajineen ja urkijoineen niin tuiki tarpeellisena, että sen lakkauttaminen tuottaisi mitä suurinta onnettomuutta ja sekasortoa, ja senpätähden he niin pahasti peljästyivätkin, kun kaikki nuo laitokset viinoineen päivineen yhdellä

kertaa seisautettiin. Ja kuinka kävi. Vaikka koko maassa ei ollut muuta hallitusta kuin työväen miehistä äkkiä kokoonpantu lakkokomitea, vallitsi kuitenkin kaikkialla sellainen rauhallisuus ja järjestys jota ei ole vielä koskaan Suomessa ennen nähty. Sellainen oli köyhälistön hallitus, oppikoot muutkin samalla tavalla hallitsemaan.

End of Project Gutenberg's Seitsemän päivää keskusasemalla, by Johan Kock

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SEITSEMÄN PÄIVÄÄ KESKUSASEMALLA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the

United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of

works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-

6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.